

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล พฤติกรรมการรับสื่อ ภาวะผู้นำของนักศึกษา และสภาพแวดล้อมของสถาบันกับการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตยของ นักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเสนอเป็นสาระดังนี้

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
2. ปรัชญาและวัตถุประสงค์ของการศึกษาพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข
 - 2.1 ปรัชญาของหลักสูตรพยาบาลศาสตร์
 - 2.2 วัตถุประสงค์ของหลักสูตรพยาบาลศาสตร์
 - 2.3 รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตย
3. แนวคิดการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตย
 - 3.1 สถาบันอุดมศึกษากับการพัฒนาประชาธิปไตย
 - 3.2 นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาประชาธิปไตย
 - 3.3 การปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตย
4. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการรับสื่อ
 - 4.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อ
 - 4.2 ประสิทธิภาพของสื่อมวลชนและสื่อบุคคล
5. แนวคิดภาวะผู้นำของนักศึกษา
 - 5.1 ความหมายของภาวะผู้นำ
 - 5.2 ลักษณะของภาวะผู้นำ
 - 5.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ
 - 5.4 การจัดกิจกรรมประชาธิปไตยในสถาบันการศึกษากับการเสริมสร้างภาวะผู้นำสำหรับนักศึกษา
6. แนวคิดสภาพแวดล้อมของสถาบัน
 - 6.1 ความหมายของสภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษา
 - 6.2 ลักษณะสภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษาที่สนับสนุนการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตย
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตย

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติสาระที่เกี่ยวกับการศึกษาไว้หลายมาตรา โดยเฉพาะมาตรา 81 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “รัฐต้องจัดการศึกษาและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษา ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้ และการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาประเทศ วิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมของชาติ” ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (ธนศ จำเกิด, 2542: 102- 103)

- 1) การศึกษาของไทยจะเป็นการศึกษาสำหรับคนทั้งมวล เป็นการศึกษาที่หลากหลายและต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งมีความสัมพันธ์สอดคล้องและสามารถถ่ายโอนกันได้ เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและเรียนอย่างมีความสุข โดยทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- 2) ทุกคนมีสิทธิรับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างน้อย 12 ปี โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย บิดามารดาหรือผู้ปกครองมีสิทธิและหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กตั้งแต่แรกเกิด
- 3) การศึกษาตลอดชีวิต มี 3 รูปแบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งผู้เรียนสามารถเทียบโอนผลการเรียนระหว่างรูปแบบได้
- 4) ครูและผู้บริหารการศึกษาต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ โดยปรับปรุงคุรุสภาให้มีอำนาจหน้าที่ออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู และยกฐานะสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา ให้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารการศึกษา ให้มีคณะกรรมการผลิตครูและให้มีการจัดตั้งสถาบันเพื่อให้การยกย่องเชิดชูเกียรติของครู
- 5) การจัดการศึกษาและฝึกอบรม ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ เน้นความสำคัญทั้งความรู้ กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการในเรื่องความรู้และการเมืองในระบอบประชาธิปไตย
- 6) จัดให้มีระบบการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ทั้งการประเมินภายในสถานศึกษาและการประเมินภายนอก
- 7) กระจายอำนาจการบริหารการศึกษาไปยังสถานศึกษา ปรับบทบาทหน่วยงานบริหารราชการส่วนกลาง ให้มีอำนาจหน้าที่เพื่อกำหนดนโยบายและแผน กำหนดมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากรและกำกับดูแลติดตามการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา
- 8) ให้มีการระดมทรัพยากรจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา และเอกชน รวมทั้งส่วนต่างๆ ของสังคม เพื่อนำมาใช้ในการจัดการศึกษา

9) ให้มีการนำสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัย มาใช้เพื่อการศึกษาอย่างกว้างขวาง ให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต

10) กำหนดให้มีสภาพภูมิรูปการศึกษาเป็นองค์การบุคคลเฉพาะกิจ มีอำนาจหน้าที่วางแผนและประสานการดำเนินงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

สรุปได้ว่าพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ความสำคัญของการบูรณาการในเรื่องความรู้และการเมืองในระบอบประชาธิปไตยไว้ในการศึกษาทุกระดับ โดยต้องมีการส่งเสริมความรู้ และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยให้กับนักศึกษา

2. ปรัชญาและวัตถุประสงค์ของการศึกษาพยาบาลศาสตร์ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข

เนื่องจากบัณฑิตพยาบาลเป็นผลผลิตของการจัดการศึกษาพยาบาล ทุกสถาบันการศึกษาพยาบาลและองค์กรวิชาชีพ ได้กำหนดสมรรถนะของบัณฑิตพยาบาลเมื่อสำเร็จการศึกษาไว้ในปรัชญาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ดังนี้

2.1 ปรัชญาของหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข

สถาบันพัฒนากำลังคนด้านสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข เชื่อว่าสถาบันการศึกษาจะต้องมีความรับผิดชอบต่อในการเตรียมพยาบาลที่มีความรู้ความสามารถด้านวิชาชีพ พร้อมทั้งมีคุณธรรม จริยธรรม ในการปฏิบัติการพยาบาลทุกระดับเพื่อสนองความต้องการด้านบริการพยาบาลในสังคมไทยซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

มนุษย์จำเป็นต้องปรับตัวในด้านชีวภาพ คือสังคมกับสิ่งแวดล้อมซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยใช้กลไกการปรับตัวเพื่อให้เกิดความสมดุลในสภาวะของการมีสุขภาพดีและการเจ็บป่วย การบริการการพยาบาลมุ่งช่วยให้มนุษย์มีสุขภาพดี เพื่อดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความมีสุขภาพดีเป็นสภาวะที่ไม่อยู่นิ่ง ซึ่งบุคคลสามารถพัฒนาและสนองความต้องการพื้นฐานได้ในระดับที่เขาสามารถปฏิบัติกิจกรรม ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยความพอใจและมีคุณภาพ

การพยาบาลเป็นบริการที่จำเป็นยิ่งของสังคม และเป็นส่วนหนึ่งของระบบบริการสาธารณสุข ปฏิบัติการโดยการประยุกต์ค่านิยมทางวิทยาศาสตร์ ทฤษฎี และหลักการต่าง ๆ พร้อมทั้งใช้กระบวนการพยาบาล ในการให้บริการพยาบาลเพื่อส่งเสริมสุขภาพแก่บุคคลทุกคน เป้าหมายของการพยาบาลคือ การช่วยบุคคล ครอบครัว และชุมชน ให้มีการพัฒนาเพื่อที่จะสามารถพึ่งตนเองได้ มีสุขภาพดี ดำรงชีวิตและมีส่วนร่วมในชุมชนของตนอย่างมีคุณภาพตลอดวงจรชีวิต

การบริการพยาบาลสามารถปฏิบัติได้ในทุกระดับของบริการสุขภาพและในสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ต่างๆ การพยาบาลจึงต้องอาศัยความสามารถทางสติปัญญา ทักษะทางสังคมและการปฏิบัติทางวิชาชีพ โดยใช้หลักการ ทฤษฎีในศาสตร์ทางการพยาบาล และศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้อง โดยใช้กระบวนการพยาบาลในการส่งเสริมการพึ่งตนเองด้านสุขภาพ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการให้ประชาชนมีสุขภาพดีถ้วนหน้า การเตรียมเพื่อให้พยาบาลมีความสามารถดังกล่าวข้างต้น บรรยากาศการเรียนการสอนต้องเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาความคิด การวิเคราะห์วิจารณ์ การรวบรวมข้อมูล การศึกษาค้นคว้า การตัดสินใจที่รอบคอบและถูกต้อง ทักษะการเป็นผู้นำ และความรับผิดชอบในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของตนเองและวิชาชีพ

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องเป็นลำดับ โดยเกิดจากตัวผู้เรียนเอง และจะเกิดขึ้นได้ง่ายเมื่อผู้เรียนมีประสบการณ์ มีความพร้อมที่จะเรียนและใฝ่รู้ใฝ่เรียน รวมทั้งได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากผู้สอนและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เป็นผู้สำเร็จการศึกษาที่ประกอบด้วยความรู้ความสามารถ มีเจตคติที่ดี มีคุณธรรม และมีจริยธรรม เป็นแกนนำในการดำรงชีวิตและการปฏิบัติการพยาบาล มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมมาตรฐานแห่งวิชาชีพและดำรงตนเป็นพลเมืองดีของสังคม

2.2 วัตถุประสงค์ของหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข

เมื่อสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรแล้ว ผู้ที่สำเร็จการศึกษาสามารถทำหน้าที่ตามขอบเขตความรับผิดชอบของวิชาชีพการพยาบาล ในการให้บริการได้ทุกระดับของการบริการสาธารณสุข แต่ละบุคคล ครอบครัว และชุมชน ซึ่งผู้สำเร็จการศึกษาจะมีความสามารถดังนี้ (กระทรวงสาธารณสุข, 2540: 230 – 232)

- 1) ให้การพยาบาลในการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค พิ้นฟูสภาพ และการดูแลรักษาแก่ประชาชน โดยใช้ศาสตร์ของการพยาบาลและศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในบริบทของสังคมไทย
- 2) ใช้ทฤษฎีและกระบวนการพยาบาล ในการพยาบาลแก่บุคคล ครอบครัว และชุมชนเพื่อดำรงภาวะสุขภาพไว้ตลอดทุกช่วงเวลาของชีวิต
- 3) มีทักษะในการบริหารจัดการในระบบบริการการพยาบาล และระบบบริการสาธารณสุข
- 4) ร่วมมือกับเพื่อนร่วมงาน ประชาชน และบุคลากรในสาขาวิชาชีพอื่นในการส่งเสริมสุขภาพและสวัสดิการแก่ผู้รับบริการ
- 5) เป็นที่ปรึกษาด้านสุขภาพอนามัย และเป็นแบบอย่างด้านสุขภาพแก่ประชาชน
- 6) จัดการและใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในระบบบริการสาธารณสุข และใช้เทคโนโลยีเพื่อแสวงหาความรู้ได้

- 7) ร่วมมือในการวิจัย และนำผลการวิจัยมาใช้ในการพยาบาล
- 8) ดำรงชีวิตอย่างมีคุณธรรมและเป็นสุข รักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพ
- 9) แสดงความสำนึกรับผิดชอบอย่างเต็มที่ต่อผู้รับบริการและสังคม
- 10) ใฝ่รู้ พัฒนาคณะเองให้เรียนรู้ตลอดชีวิต ปรับตัวได้เหมาะสม
- 11) สนับสนุนสังคมประชาธิปไตย เป็นพลเมืองและพลโลกที่รู้จัก

นอกจากนั้นในการศึกษาหลักสูตร คณะทำงานขององค์การวิชาชีพ ได้กำหนดสมรรถนะร่วมของบัณฑิตพยาบาลหลักสูตรต่าง ๆ ปรากฏดังนี้

- 1) การใช้กระบวนการพยาบาลในการปฏิบัติการพยาบาล วัตถุประสงค์ของหลักสูตรได้ระบุคำว่า 4 มิติ คือ การพยาบาลแบบองค์รวม การให้สุขศึกษา การพยาบาลในทุกสถานการณ์ และการพยาบาลแก่นักคนทุกเพศทุกวัย
- 2) ผู้นำทีม คำสำคัญที่ระบุได้แก่ มนุษยสัมพันธ์ ความริเริ่ม การนิเทศ
- 3) ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม คำสำคัญที่ระบุ คือ ประชาธิปไตย และสถาบัน
- 4) สนับสนุนองค์การวิชาชีพ คำสำคัญได้แก่ ร่วมทำวิจัย แก้ปัญหาวิชาชีพ พัฒนาคณะเอง ยึดมั่นจรรยาบรรณ พัฒนาวิชาชีพ เทคโนโลยี ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (คณะอนุกรรมการสอบความรู้ผู้ขอขึ้นทะเบียนประกอบโรคศิลป์ ปี พ.ศ. 2536 –2540 สภาการพยาบาล, 2540: 6)

และจากการศึกษาของ Halstead, Rains, Boland และ May (1996) ได้ปฏิรูปหลักสูตรของโรงเรียนพยาบาลมหาวิทยาลัยอินเดียน่า เพื่อเตรียมรับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ได้เสนอผลลัพธ์ของหลักสูตรการศึกษาพยาบาลระดับปริญญาตรี และสมรรถนะของบัณฑิตพยาบาลดังนี้

ผลลัพธ์ที่ 1 : เป็นผู้ที่มีการคิดวิจารณ์ญาณ แสดงให้เห็นถึงความต้องการการเรียนรู้ การสืบสอบอย่างมีเหตุผล ทักษะการแก้ปัญหา และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในกรอบของปัญหา

ผลลัพธ์ที่ 2 : เป็นผู้ที่มีสมรรถนะทางด้านวัฒนธรรมสามารถปฏิบัติการพยาบาลครอบคลุมการพยาบาลแบบองค์รวมให้กับบุคคล ครอบครัวและชุมชนที่มีความหลากหลายได้

ผลลัพธ์ที่ 3 : เป็นผู้ประสานงานที่มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งประโยชน์ของชุมชน สามารถอำนวยความสะดวกให้กับบุคคล ครอบครัวและชุมชน ให้เข้าถึงแหล่งประโยชน์ที่จำเป็นตามความต้องการด้านสุขภาพ

ผลลัพธ์ที่ 4 : เป็นผู้ที่ตระหนักถึงนโยบายทางการเมือง เป็นสมาชิกหรือมีส่วนร่วมในวิชาชีพและปฏิบัติการพยาบาลด้วยแนวคิดแบบทั้งโลก

ผลลัพธ์ที่ 5 : เป็นผู้ซึ่งสามารถปฏิบัติการพยาบาลภายใต้จรรยาบรรณและกฎหมายวิชาชีพพยาบาล

ผลลัพธ์ที่ 6 : เป็นผู้ติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ สามารถให้ข้อมูลที่ต้องการ

ผลลัพธ์ที่ 7 : เป็นผู้ให้การดูแลสุขภาพที่มีความสามารถในการปฏิบัติบทบาทได้หลายมิติทั้งในสถานบริการสุขภาพที่มีโครงสร้างและกึ่งโครงสร้าง

ผลลัพธ์ที่ 8 : เป็นแบบอย่างทางวิชาชีพ ซึ่งส่งเสริมภาพลักษณ์ของวิชาชีพในทางที่ดีต่อสาธารณชน

ผลลัพธ์ที่ 9 : เป็นนักบริหารที่มีความรับผิดชอบ สามารถจัดสรรทรัพยากรบุคคล งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายคุณภาพการดูแลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่าในสถาบันการอุดมศึกษา ได้ให้ความสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อให้นิสิตนักศึกษาสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ดังจะเห็นในปรัชญาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรการศึกษาพยาบาลและการศึกษาเกี่ยวกับสมรรถนะบัณฑิตที่พึงประสงค์ได้ระบุไว้ นอกจากการพัฒนาบัณฑิตพยาบาลด้านวิชาชีพแล้ว ยังต้องส่งเสริมให้บัณฑิตพยาบาลมีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตยในฐานะเป็นพลเมืองของประเทศ

2.3 รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตยในหลักสูตร

การจัดการศึกษาพยาบาลของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ในปัจจุบันมีการใช้ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ พ.ศ. 2537 โดยจัดการเรียนการสอนให้กับนักศึกษาพยาบาลทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อเป้าหมายหลักที่จะผลิตบัณฑิตพยาบาลที่สามารถให้บริการแก่สังคมอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยมีคุณสมบัติที่สำคัญคือ เป็นคนดีมีคุณธรรม มีความกระตือรือร้น ใฝ่เรียนรู้และมีจิตสำนึกในการพัฒนาวิชาชีพ การที่จะผลิตบัณฑิตพยาบาลได้ตามที่สังคมต้องการนั้นต้องอาศัยการจัดหลักสูตรที่เหมาะสม ซึ่งการเรียนการสอนตามหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ พ.ศ. 2537 เป็นการศึกษาในเวลา 4 ปีเต็ม จำนวนหน่วยกิตไม่น้อยกว่า 144 หน่วยกิต ประกอบด้วย 4 หมวดวิชา คือ

1) หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป เป็นวิชาที่ศึกษาทั่วไปครอบคลุมรายวิชาในกลุ่มวิชา สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ภาษา วิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ได้แก่ วิชาพลวัตกลุ่ม วัฒนธรรมไทย จิตวิทยา สังคมวิทยาและปัญหาสังคม ปรัชญาและศาสนา สุนทรียศาสตร์ มานุษยวิทยาสุขภาพ การสื่อสารและประชาสัมพันธ์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ เคมี ฟิสิกส์ พลศึกษา รวม 38 หน่วยกิต

2) หมวดวิชาพื้นฐานวิชาชีพ เป็นวิชาบังคับพื้นฐานเฉพาะรายวิชาที่มีความสัมพันธ์กับวิชาชีพ รวมทั้งเป็นรายวิชาทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ ได้แก่ วิชาสรีรวิทยา กายวิภาคศาสตร์ จุลชีวและปรสิตวิทยา โภชนศาสตร์ ชีวเคมี เมล็ดชีววิทยา พยาธิสรีรวิทยา สถิติเบื้องต้น และศาสตร์สุขภาพเบื้องต้น รวม 27 หน่วยกิต

3) หมวดวิชาชีพการพยาบาลเป็นวิชาเฉพาะสาขาวิชาชีพด้านการพยาบาลศาสตร์ ได้แก่ วิชาแนวคิดพื้นฐานและหลักการพยาบาล สุขภาพจิตและการพยาบาลจิตเวช การพยาบาลอนามัยชุมชน การพยาบาลผู้ใหญ่ การพยาบาลผู้สูงอายุ การพยาบาลสูติศาสตร์ การพยาบาลเด็ก การบริหารการพยาบาล การพัฒนาการพยาบาล จริยศาสตร์สำหรับพยาบาล สัมมนา ประเด็นและแนวโน้มของวิชาชีพการพยาบาล การวิจัยทางการพยาบาล กฎหมายวิชาชีพการพยาบาล รวม 73 หน่วยกิต

4) หมวดวิชาเลือกเสรี เป็นวิชาอื่นที่ทางสถาบันการศึกษาทำการสอนและจัดขึ้นให้เป็นรายวิชาเลือก ได้แก่ เทคโนโลยีทางการศึกษา ธรรมกวิทยา พืชสมุนไพร การปกครอง และการเมืองของไทย การใช้คอมพิวเตอร์ รวม 6 หน่วยกิต

สรุปได้ว่ารายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ รายวิชาสังคมวิทยาและปัญหาสังคม รายวิชาการปกครองและการเมืองของไทย ซึ่งมีลักษณะรายวิชาดังนี้

2.3.1 สังคมวิทยาและปัญหาสังคม 2(2-0-0)

ลักษณะรายวิชาเป็น แนวคิดพื้นฐานทางสังคมในด้านโครงสร้างสังคม ระบบสถาบัน ปทัสถานของสังคม การเปลี่ยนแปลงของลักษณะสังคม สภาพการณ์ปัจจุบันทั้งสังคมไทยและสังคมโลก วิเคราะห์ปัญหาของสังคม และผลกระทบที่มีผลต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนและแนวทางแก้ไข

2.3.2 การเมืองการปกครอง 2(2-0-0)

ลักษณะรายวิชา หลักการ การจ้องค์การ ระบบการปกครองของประเทศ และศึกษาภายในประเทศกับต่างประเทศ การพัฒนาประเทศ ระบบการเมืองในระบอบประชาธิปไตย สิทธิ บทบาท ความคิดเห็นของประชาชน ความรับผิดชอบทางกฎหมาย แนวโน้มและวิถีทางการเมืองและการปกครอง ตลอดจนความมั่นคงของประเทศ

จากการศึกษาอนาคตภาพหมวดวิชาการศึกษาทั่วไปในหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุขของศรีชดา ปูนสำเร็จ (2541) ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดเนื้อหาวิชาของหมวดการศึกษาทั่วไป โดยเฉพาะ กลุ่มสังคมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1) จะมุ่งการแสวงหาความรู้ที่เป็นแกนสำคัญทางสังคมศาสตร์ ได้แก่ ความรู้ เรื่องพฤติกรรมของมนุษย์และสังคม กิจกรรมทางสังคมที่สำคัญ ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ ระบบของสังคม การเมืองของประเทศไทยและประชาคมโลก
- 2) มุ่งให้เข้าใจและตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบและบทบาทที่พึงจะมีใน หน้าที่ความรับผิดชอบและบทบาทในฐานะสมาชิกของสังคม
- 3) มุ่งให้เข้าใจการดำรงชีวิตที่อยู่ร่วมกันในสังคม

สรุปได้ว่าการจัดการศึกษาพยาบาล นอกจากมุ่งผลิตบัณฑิตพยาบาลที่มีความสามารถ ทางวิชาชีพแล้ว บัณฑิตต้องเป็นพลเมืองดีของสังคมด้วย ดังมีการจัดการเรียนการสอนหมวด วิชาชีพควบคู่ไปกับการจัดการเรียนการสอนหมวดวิชาทั่วไป ซึ่งลักษณะรายวิชาในหมวดสังคม ศาสตร์จะมุ่งให้นักศึกษาได้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของสังคม และการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตยถือเป็นบทบาทหนึ่งของนักศึกษาพยาบาลในฐานะสมาชิก ของประเทศ

3 การปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตย

3.1 สถาบันอุดมศึกษากับการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตย

ทบวงมหาวิทยาลัย (2532: 35) ได้ศึกษาโครงการวางแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี (พ.ศ. 2531-2545) เกี่ยวกับแนวโน้มการพัฒนาทางการเมืองไทย ได้เสนอประเด็นเชิงนโยบาย ต่ออุดมศึกษาดังนี้

- 1) สถาบันอุดมศึกษาควรปลูกฝัง ความเข้าใจและสำนึกของการเคารพกติกา ประชาธิปไตย
- 2) สถาบันอุดมศึกษาควรเป็นแหล่งข้อมูลทางการเมืองและเผยแพร่ข้อมูลนั้นให้ แก่ประชาชนอย่างจริงจัง ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
- 3) ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษามีการเรียนการสอนและการวิจัยในเรื่องสถาบัน การเมือง เพื่อสามารถเข้าใจแนวทางการพัฒนาสถาบันเหล่านั้นได้อย่างเป็นจริง
- 4) ส่งเสริมกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีหลักวิชา และสำนึก ความรับผิดชอบต่อของนักศึกษา เพื่อนำไปสู่การรู้และการเข้าใจการเมืองในการปกครองระบอบ ประชาธิปไตย

5) สถาบันอุดมศึกษาควรสร้างการยอมรับและเชื่อถือจากประชาชนในความเป็นอิสระ การมีจริยธรรม และความกล้าหาญต่อหลักวิชาของตนที่จะแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

6) สถาบันอุดมศึกษาจะต้องพยายามผลิตบัณฑิตให้มีทั้งความรู้ วิจารณ์ญาณ และความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม มิใช่มุ่งผลิตบัณฑิตที่มีแต่ความสามารถทางวิชาชีพเพื่อป้อนตลาดแรงงานเท่านั้น สถาบันอุดมศึกษาจะต้องผลิตบัณฑิตที่มีทั้งคุณภาพและคุณธรรม ที่พร้อมจะรับใช้สังคมประชาธิปไตย

จะเห็นว่า การศึกษานี้พยายามเชื่อมโยงแนวโน้มการพัฒนาทางการเมืองของไทยเข้ากับนโยบายอุดมศึกษาในระยะยาว เพื่อที่จะปรับปรุงให้นโยบายอุดมศึกษามีความสอดคล้องกับความต้องการทางการเมืองในอนาคต และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของประเทศ

3.2 นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาประชาธิปไตย

นิสิตนักศึกษา จัดเป็นกลุ่มพลังทางสังคมและการเมืองการปกครองที่สำคัญของไทย ที่มีโอกาสเข้าไปมีบทบาททางการเมือง การปกครอง ทั้งทางตรงและทางอ้อมมากกว่าบุคคลทั่วไป ทั้งนี้เนื่องมาจากนิสิตนักศึกษา เป็นผู้มีการศึกษาและอยู่ในฐานะที่จะได้รับข่าวสารและความรอบรู้ทั้งทางด้านเทคนิคและปัญหาที่ใหม่ทันสมัยอยู่เสมอ เป็นผู้ที่มีเวลาว่างมากพอ และยังไม่ต้องรับผิดชอบในการครองชีพของตนเองและครอบครัว สามารถที่จะใช้เวลาที่มีไปในทางที่ตนสนใจทั้งในด้านการหาความรู้ และการช่วยเหลือพัฒนาชาติบ้านเมือง ที่สำคัญคือบุคคลเหล่านี้อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อนที่ค่อนข้างถาวรในช่วงระยะเวลายาวนานพอสมควร นอกจากนี้นิสิตนักศึกษา ยังถือเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความร่าร้อน กระตือรือร้นที่สุดมากกว่าบุคคลในรุ่นอื่นๆ ทำให้กลุ่มบุคคลนี้ไวต่อการเปลี่ยนแปลงยอมรับสิ่งใหม่ได้ง่าย กล้ายอมรับและผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงกล้าแสดงความคิดเห็น กล้าที่จะเป็นผู้นำชุมชนหรือสังคมได้ (ภุชงค์ กนิษฐชาติ, 2527: 47-48) โดยส่วนใหญ่สถานะทางชนชั้นและฐานะทางสังคมของกลุ่มบุคคลเหล่านี้ คนส่วนใหญ่มักมองว่าเป็นกลุ่มคนชั้นกลาง จัดอยู่ในพวกเป็นกลาง รักความเป็นธรรมและอิสระ เสรีภาพ มีความเสียสละ ไวต่อการเปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่เสมอและมีความคิดประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานที่สำคัญ

บทบาทของนิสิตนักศึกษาในการส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยในทางอ้อมคือ

1) การเลื่อมใสในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริงโดยการศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียดถึงจุดเด่น จุดด้อยและพร้อมที่จะปกป้องรักษาระบอบการปกครองนี้ไว้

2) การเคารพกฎหมาย กฎระเบียบของสังคมอันเป็นการช่วยรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมประเทศชาติ

- 3) มุ่งมั่นศึกษาค้นคว้าเพื่อนำไปปฏิบัติหลังจากที่สำเร็จการศึกษาแล้วต่อไป มีความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม
- 4) ให้ความสนใจและร่วมพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ของสังคม รวมทั้งร่วมอภิปรายร่วมคิดหาทางแก้ไข
- 5) ร่วมมือประกอบกิจกรรม ที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมและเพื่อพัฒนาสังคม เช่นจัดตั้งชมรม หรือกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในมหาวิทยาลัย
- 6) ช่วยในการแก้ไขค่านิยมในสังคม ด้วยการต่อต้านบุคคลที่แสวงหาหรือได้มาซึ่งทรัพย์สิน อำนาจด้วยวิธีการอันไม่ชอบธรรมทั้งหลาย (กมล สมวิเชียร, 2520: 87 และธานีนทร์กรวีเชียร, 2520: 163-165 อ้างถึงใน เนตรนภา นาผล, 2538)

บทบาทของนิสิตนักศึกษาในการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยในทางตรง โดยเข้าไปเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทางการเมืองโดยตรง เช่น การเข้าไปควบคุมหน่วยเลือกตั้ง สอดส่องดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการสนับสนุนพรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ตนชอบหรือศรัทธา โดยไปทำงานให้บุคคลนั้นในการช่วยโฆษณาหาเสียงในช่วงที่มีการแข่งขันกันเลือกตั้ง (กมล สมวิเชียร, 2520: 88 อ้างถึงใน เนตรนภา นาผล, 2538) และการเข้าร่วมกิจกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นไปเพื่อส่งเสริมการพัฒนาสังคมการปกครองระบอบประชาธิปไตย จากที่ผ่านมานิสิตนักศึกษาเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการเป็นผู้นำเปิดฉากสถานการณ์ต่างๆ อยู่เสมอ การเปิดตัวเคลื่อนไหวทางการเมืองการปกครองในเรื่องใดเรื่องหนึ่งของบุคคลเหล่านี้ จึงเปรียบเสมือนดัชนีชี้ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองในระดับหนึ่งด้วย (ภูขงค์ กนิษฐชาติ, 2527: 49) นอกจากนี้ผู้มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้ง ยังเป็นกลุ่มคนที่จะสร้างความเข้มแข็งให้แก่ระบบการเลือกตั้งอีกด้วย

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่านิสิตนักศึกษามีโอกาสเข้าไปมีบทบาทในการส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตย ในรูปแบบต่างๆ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม อันจะเป็นผลสืบเนื่องให้การพัฒนาประชาธิปไตยเป็นไปอย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ เพราะเมื่อบุคคลที่จะเป็นผู้นำในอนาคต มีความสนใจ มีส่วนร่วมทางการเมือง มีการดำเนินชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยแล้ว จะเป็นแนวโน้มที่ดี ในการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศต่อไป

3.3 การปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ยึดการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตยซึ่งก็เป็นกิจกรรมอย่างเดียวกันกับกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่เหมาะสมกับสภาพการเป็นนักศึกษาพยาบาล การปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตย (Democratic Activity Practice) เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญ

ประการหนึ่งของกระบวนการทางการเมือง และมีความจำเป็นสำหรับการเมืองทุกระบบเนื่องจาก รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองระบอบประชาธิปไตย นับว่าเป็นเรื่องสำคัญที่รัฐต้องใช้หลักประกันให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชน ในการแสดงออกอย่างเท่าเทียมกัน และภายในขอบเขตของกฎหมาย ที่สำคัญก็คือการมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐและตัวผู้บริหาร การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นตัวชี้วัดระดับความเป็นประชาธิปไตยของประเทศ (สมบัติ ชำรงธัญวงศ์: 2538) สอดคล้องกับ Almond and Verba (1965: 10) ได้กำหนดรูปแบบของวิถีชีวิตประชาธิปไตยแบบเข้ามามีส่วนรวม (Participation political culture) ว่าบุคคลที่มีวิถีชีวิตแบบนี้ จะมีความเข้าใจในระบบการเมืองทั่ว ๆ ไป มีการรับรู้ต่อโครงสร้างและการบริหารทางการเมืองตลอดจนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง และมีความรู้สึกรู้สึกว่าตัวเขาสามารถมีอิทธิพลที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้

3.3.1 ความหมายการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

นักรัฐศาสตร์หลายท่านได้ให้ความหมายแตกต่างกันไป ตามทรรศนะและจุดเน้นของแต่ละบุคคลดังนี้

McClosky (1968: 172) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า เป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นไปโดยความสมัครใจของสมาชิกในสังคม ที่จะมีส่วนร่วมในการคัดเลือกผู้ปกครอง และกำหนดนโยบายสาธารณะ อาจจะโดยตรงหรือทางอ้อม

Weiner (1971: 161-164) ได้สำรวจและรวบรวมความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่นักรัฐศาสตร์ต่าง ๆ ได้ให้ไว้ ซึ่งสรุปความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า หมายถึง การปฏิบัติการโดยสมัครใจใด ๆ ที่ไม่ว่าจะบรรลุผลสำเร็จหรือไม่ จะมีการจัดองค์การหรือไม่มี จะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องและจะใช้วิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกใช้นโยบายสาธารณะ การบริหารนโยบาย และการเลือกผู้นำทางการเมืองในระดับต่าง ๆ ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

Parry (1972: 44) การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การมีส่วนร่วมกับผู้อื่น ในกิจกรรมทางการเมือง

Bullock and Brass (1977: 458) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การที่บุคคลจะได้รับประโยชน์จากการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ในการตัดสินใจกับสถาบันทางการเมืองและสังคม

Milbrath and Goel (1977: 2) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชนแต่ละคน ซึ่งดำเนินการในอันที่จะมีอิทธิพลหรือสนับสนุนรัฐบาล และการเมือง รวมทั้งมีบทบาทอันแข็งขันที่จะสร้างอิทธิพลผลักดันให้เกิดผลทางการเมืองตามความต้องการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกิจกรรมที่เป็นพิธีการและกิจกรรมสนับสนุนทางการเมืองอื่น ๆ การมีส่วนร่วมทางการเมืองนี้เพื่อประโยชน์ของตนเอง โดยการปรับพฤติกรรมตนเองตามความต้องการของตนเอง และบางคนมีส่วนร่วมเพื่อต้องการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงระบบการเมือง

ทิพาพร พิมพิสุทธิ (2521: 104 – 105) การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การมีส่วนร่วมในการกระทำ (Activity) ของแต่ละบุคคล ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาล

จรูญ สุภาพ (2522: 310) การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การมีส่วนร่วมที่ประชาชนจะพึงมีในการกำหนดนโยบาย ในการตัดสินใจ และในกิจกรรมต่างๆ ของรัฐบาล เช่น การเข้าเป็นรัฐบาล การมีอิทธิพลต่อรัฐบาล การแสดงความคิดเห็นในทางการเมือง

นรนิติ เศรษฐบุตร (2528: 889 - 901) การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การปฏิบัติการในลักษณะใด ๆ ก็ได้แต่ด้วยความเต็มใจ เพื่อให้ผลที่เกิดขึ้นมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายในการตัดสินใจ การนำนโยบายไปปฏิบัติ และการเลือกผู้นำของรัฐ

สุจิต บุญบงการ (2531 : 36) การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลมีจุดประสงค์เพื่อมีอิทธิพลในกระบวนการตัดสินใจของรัฐบาล

สรุปแล้ว ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การที่สมาชิกของสังคมมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทางการเมืองตามความสมัครใจ ถูกต้องตามกฎหมาย และมีจุดมุ่งหมายทั้งทางตรงและทางอ้อมที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย การดำเนินงานของรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นในระดับชาติหรือท้องถิ่น

3.3.2 รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย นักวิชาการหลายท่านได้พยายามจัดรูปแบบและประเภทของกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้แตกต่างกัน ซึ่งรูปแบบที่นิยมใช้ในการศึกษามี 2 รูปแบบ คือ

3.2.2.1 แบบการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของไนย์และเวอร์บา แบ่งเป็น 4 รูปแบบ โดยวิเคราะห์จาก 4 มิติ ได้แก่ แบบของอิทธิพล ขอบเขตของผลผลิต มิติความขัดแย้งและความต้องการความริเริ่ม (Verba, Nie and Kom, 1978: 312–316) โดยมีรายละเอียดของกิจกรรมในการมีส่วนร่วมด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ

1) การลงคะแนนเสียง (Voting) เป็นกิจกรรมของพลเมืองที่มีอิทธิพลเหนือผู้นำ ทำให้ผู้นำจำต้องปรับปรุงนโยบายเพื่อที่จะได้คะแนนเสียง

2) กิจกรรมรณรงค์หาเสียง (Campaign activity) การเข้ามีส่วนร่วมในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง พลเมืองสามารถเพิ่มอิทธิพลเหนือผลการเลือกตั้งได้โดยกำหนดให้คะแนนเสียงคนหนึ่งคนใดไว้ก่อน และมีอิทธิพลต่อผู้นำเหมือนการลงคะแนนเสียง แต่สามารถสื่อข่าวสารเกี่ยวกับความชื่นชอบของผู้เข้ามีส่วนร่วมได้มากกว่า เพราะว่ามีผู้กระตือรือร้นรณรงค์หาเสียงเป็นกลุ่มที่แสดงการกระทำชัดเจนว่ามีความใกล้ชิดหรือติดต่อกับผู้สมัครคนใด

3) การติดต่อขั้นต้นของพลเมือง (Citizen initiated contacts) จะสื่อข่าวสารเกี่ยวกับความชื่นชอบของพลเมืองได้อย่างกว้างขวาง แต่มีอิทธิพลเพียงเล็กน้อย เปรียบเสมือนการกระทำของพลเมืองคนเดียวเท่านั้น

4) กิจกรรมที่ร่วมมือกัน (Cooperative activity) เป็นกิจกรรมขององค์กรหรือกลุ่มที่เกี่ยวกับปัญหาการเมืองและสังคม จะกระทำร่วมกับคนอื่น เพื่อที่จะมีอิทธิพลเหนือการดำเนินงานของรัฐบาล กิจกรรมที่ร่วมมือกันนี้มีความสำคัญเพราะจะรวมข่าวสารความชื่นชอบของพลเมืองที่ทำงานร่วมกันพร้อมด้วยแรงอิทธิพล และผู้นำมักตอบสนองต่อกลุ่มที่ร่วมกันมากกว่าบุคคลเพียงคนเดียวเท่านั้น

3.2.2.2 แบบการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของมิลเบรทและโกเอล

(Milbrath and Goel, 1977: 12 – 19) แบ่งเป็น 6 รูปแบบ คือ

1) การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (Voting) มิลเบรทและโกเอลพบว่า การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นรูปแบบในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่เกี่ยวกับความรักชาติ ซึ่งแสดงออกโดย การเคารพธงชาติ การเสียภาษี การเคารพกฎหมาย และสนับสนุนประเทศให้ต่อต้านสงคราม ซึ่งการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นการแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อระบบมากกว่าเป็นการกระทำตามความต้องการของคนที่มีต่อระบบการเมือง ทำให้เกิดความแตกต่างที่สำคัญต่อผลผลิตทางการเมือง บุคคลที่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นผู้ที่มีความสำนึกในหน้าที่พลเมือง มีความสำนึกในบรรทัดฐานของสังคมและวิถีการดำรงชีวิตในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน

2) เป็นเจ้าหน้าที่พรรคและเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียง (Party and campaign workers) หมายถึง การเข้าร่วมในพรรคการเมืองทั้งในช่วงระหว่างการเลือกตั้งและใน

การเลือกตั้ง ขอบเขตกิจกรรม ได้แก่ การมีบทบาทในการรณรงค์หาเสียง บริจาคเงินช่วยเหลือพรรคและผู้สมัคร ชักชวนประชาชนไปลงทะเบียนเพื่อสิทธิในการลงคะแนนเสียง เข้าร่วมและสนับสนุนพรรคการเมือง พยายามชักชวนให้ประชาชนลงคะแนนเสียงแก่พรรคหรือผู้สมัครที่ชอบ การลงสมัครรับเลือกตั้งและการร่วมมือกับกลุ่มต่างๆ ในการปรับปรุงความเป็นอยู่ของชุมชน การมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบนี้ เป็นแบบแผนของความสัมพันธ์ขั้นต้นระหว่างปัจเจกบุคคลกับรัฐ

3) เป็นผู้มีบทบาทในชุมชน (Community activists) ขอบเขตของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ ได้แก่ การรวมกลุ่มขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาสังคม การทำงานร่วมกับกลุ่มที่ทำงานเกี่ยวกับสังคม การเป็นสมาชิกที่มีความกระตือรือร้นขององค์การที่มีบทบาทเกี่ยวกับกิจการสาธารณะอื่น ๆ และติดต่อกับทางราชการในเรื่องปัญหาสังคม “ผู้มีบทบาทในสังคม” มีลักษณะคล้ายกับเจ้าหน้าที่พรรคและเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียงในหลาย ๆ ด้านเนื่องจากเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นสูงและมีระดับความผูกพันทางใจกับชุมชนสูง

4) เป็นผู้ติดต่อกับทางราชการ (Contacting officials) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้เป็นเรื่องเฉพาะ เช่น การติดต่อกับทางราชการในเรื่องภาษี โรงเรียน การทำถนน การตรวจสอบความมั่นคงทางสังคม เป็นต้น การมีส่วนร่วมแบบนี้มีผลโดยตรงต่อบุคคลนั่นเองเท่านั้น

5) เป็นผู้ประท้วง (Protestor) ขอบเขตของกิจกรรมในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ คือ การเข้าร่วมเดินขบวนตามถนน หรือก่อให้เกิดการจลาจล (ถ้าจำเป็น) เพื่อบังคับให้รัฐแก้ไขบางสิ่งบางอย่างซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมืองให้ถูกต้อง เป็นการประท้วงอย่างแข็งขันและเปิดเผยต่อสาธารณชน ถ้ารัฐบาลกระทำในสิ่งที่ผิดศีลธรรม

6) เป็นผู้สื่อข่าว (Communication) รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะ “ผู้สื่อข่าวสาร” นั้น มีขอบเขตของกิจกรรมดังนี้ คือ การเก็บรักษาข้อมูลเกี่ยวกับการเมือง การส่งจดหมายสนับสนุนผู้นำเมื่อเขาทำดี การเข้าร่วมถกปัญหาการเมือง การให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการเมืองแก่เพื่อนในชุมชนที่อาศัยอยู่ การให้ความสนใจกับทางราชการ และการเขียนจดหมายถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ กิจกรรมแต่ละอย่างต้องการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกันภายในชุมชน ผู้ที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบของผู้สื่อข่าวสารนี้ มักเป็นพวกมีการศึกษาสูง มีข้อมูลเกี่ยวกับการเมืองและมีความสนใจการเมืองมาก

สรุปในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยยึดกรอบแนวคิดของการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตยหรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ Milbrath and Goel (1977) ทั้ง 6 รูปแบบ โดยปรับกิจกรรมให้มีความสอดคล้องกับนักศึกษายาบาล ซึ่งการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตยของนักศึกษายาบาล หมายถึง การที่นักศึกษายาบาลมีส่วนร่วมในกิจกรรมประชาธิปไตย ทั้งในระดับ

วิทยาลัย ระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ตามความสมัครใจ ในฐานะที่เป็นสมาชิกของ สังคมหรือมีจุดประสงค์ทางตรงหรือทางอ้อม ที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย การดำเนินงานของสถาบัน องค์กรในท้องถิ่น หรือประเทศ ซึ่งรูปแบบหรือลักษณะการเข้าร่วม อาจเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ในกิจกรรม โดยประเมินจากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง จากกรอบแนวคิด ดังนี้

1. การออกเสียง หมายถึง การที่นักศึกษาพยาบาลออกเสียงเพื่อมีส่วนร่วมใน กิจกรรมประชาธิปไตย กิจกรรมการรณรงค์ กิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาติ การแสดงความ ซื่อสัตย์ต่อระบบการออกเสียง การทำหน้าที่พลเมืองดีตามปทัสถานทางสังคม และการเป็น สมาชิกที่ดีของชุมชนในเรื่องการออกเสียง ทั้งในระดับวิทยาลัย ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ

2. การรณรงค์ หมายถึง การที่นักศึกษาพยาบาลให้การสนับสนุนหรือเข้ามามี ส่วนร่วมในการรณรงค์ทั้งทางตรงและทางอ้อม คือ การชักชวนคนอื่นมาลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การเข้าทำงาน การเข้าร่วมประชุม การช่วยเหลือและสนับสนุน การเข้าเป็นสมาชิกและ การเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง ทั้งในระดับวิทยาลัย ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ

3. การมีบทบาทในชุมชน หมายถึง การที่นักศึกษาพยาบาลรวมกลุ่มกันขึ้นมา เพื่อแก้ปัญหาสังคม การทำงานเป็นกลุ่มเกี่ยวกับสังคม การเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือองค์กรที่ ช่วยเหลือสังคม และการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ในการแก้ปัญหาทั้งในระดับวิทยาลัย ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ

4. การติดต่อทางราชการ หมายถึง การที่นักศึกษาพยาบาลติดต่อประสานงาน กับหน่วยงาน สถาบันการศึกษา สถานราชการทั้งในระดับวิทยาลัย ท้องถิ่นและระดับประเทศ

5. การรวมกลุ่มเพื่อแสดงสิทธิ์ หมายถึง การที่นักศึกษาพยาบาลมีการประชุม หรือชุมนุมกันในการแสดงออกเพื่อเรียกร้องสิทธิ์ที่ถูกต้อง การเสนอความคิดเห็นเพื่อปรับปรุง สิ่งต่าง ๆ และการไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งอาจเป็นทั้งทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ ในระดับวิทยาลัย ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ

6. การสื่อสาร หมายถึง การที่นักศึกษาพยาบาลให้ความสนใจในข่าวสาร บ้านเมือง มีส่วนร่วมในการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือการเข้าร่วมอภิปรายเกี่ยวกับ กิจกรรมประชาธิปไตย การเก็บและการให้ข้อมูลแก่ผู้อื่น ทั้งในระดับวิทยาลัย ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ

4. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมมารับสื่อ

4.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อ

ในการแสวงหาข่าวสาร หรือเปิดรับสื่อของมนุษย์นั้น เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เพราะสื่อเป็นปัจจัยสำคัญ ที่ใช้ประกอบการตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ความต้องการข่าวสารจะเพิ่มมากขึ้น เมื่อบุคคลนั้นต้องการข้อมูลในการตัดสินใจหรือไม่แน่ใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง บุคคลจะไม่รับข่าวสารทุกอย่างที่ผ่านเข้ามาสู่ตนทั้งหมด แต่จะเลือกรับรู้เพียงบางส่วนที่คิดว่ามีประโยชน์ต่อตน โดยขึ้นอยู่กับความพึงพอใจในการตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ที่คั่งใจไว้ของตน แรงผลักดันที่ทำให้บุคคลหนึ่ง ๆ ได้มีการเลือกรับสื่อนั้นเกิดจากคุณสมบัติพื้นฐานของผู้รับสารในด้านต่าง ๆ ได้แก่

- 1) องค์ประกอบทางด้านจิตใจ เช่น กระบวนการเลือกรับข่าวสาร การเลือกรับรู้ตามทัศนคติ และประสบการณ์เดิมของคน
- 2) องค์ประกอบทางด้านสังคม สภาพแวดล้อม เช่น ครอบครัว วัฒนธรรม ประเพณี ลักษณะทางประชากร เช่น อายุ เพศ ภูมิฐานะ การศึกษา ตลอดจนสถานภาพทางสังคม

การศึกษาการเปิดรับสื่อ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย การเปิดรับสื่อ 2 ลักษณะ คือ

4.1.1 การเปิดรับสื่อมวลชน (Media Exposure)

พฤติกรรมมารับรับสื่อ (Media Exposure Behavior) เป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมมารับรับสื่อ ซึ่งในเรื่องการเปิดรับสื่อมวลชนนั้น มีผู้ได้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กัน

Rogers and Svenning (1969: 52) ได้ขยายกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อมวลชน ให้กว้างออกไปอีกโดยให้คำนิยามว่าสื่อมวลชนนั้น ครอบคลุมถึงสื่อ 5 ประเภท คือ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ภาพยนตร์ วิทยุ และโทรทัศน์ เหตุนี้คั้งนี้ในการวัดการเปิดรับสื่อมวลชนในความหมายของเขาทั้งสอง จึงต้องประกอบด้วยจำนวนรายการวิทยุที่รับฟังต่อสัปดาห์ การอ่านหนังสือพิมพ์ต่อสัปดาห์ ภาพยนตร์ที่ดูต่อปี และอื่น ๆ

Rogers and Shoemaker (1971: 252) ได้กล่าวถึงสื่อมวลชนว่า เป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้รับที่มีจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ แพร่กระจายข่าวสารรวมทั้งเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ไม่พึงปรารถนาได้

เสถียร เขยประทับ (2525) ได้จำแนกสื่อเป็น 2 ประเภทใหญ่ และได้ให้ความหมายของสื่อมวลชนว่าหมายถึง สื่อที่ทำให้ผู้ส่งสารซึ่งอาจจะเป็นบุคคลคนเดียวหรือกลุ่มบุคคล สามารถส่งข้อมูลไปยังผู้รับเป้าหมายจำนวนมากและอยู่อย่างกระจัดกระจายได้รวดเร็ว

ประมะ สตะเวทิน (2541: 20) ให้ความหมายของสื่อมวลชน (mass media) ว่าหมายถึง สื่อที่สามารถนำสารจากผู้ส่งสารไปสู่ผู้รับสารที่ประกอบด้วยคนจำนวนมากได้อย่างรวดเร็วภายในเวลาที่ใกล้เคียงกันหรือในเวลาเดียวกัน โดยทั่วไปแล้วสื่อที่เรียกว่าสื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ นิตยสาร และภาพยนตร์

พชนี เขยจรรยา, เมตตา วิวัฒนานุกูลและถิรนนท์ อนุชศิริวงศ์ (2541: 75) ให้ความหมายสื่อมวลชนครอบคลุมไปถึงเครื่องมือทางเทคนิคซึ่งประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือแผ่นพับ จดหมายเวียน ใบติดประกาศ ตัวอักษรที่เครื่องบินพ่นเป็นคว้นบนฟ้า และเครื่องมืออื่น ๆ ซึ่งนำสารไปสู่ผู้รับโดยผ่านทางตา สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ รายการวิทยุและการบันทึกเสียงต่าง ๆ ซึ่งผ่านทางหู หรือ รายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และการบันทึกวิดีโอ ซึ่งผ่านทั้งทางตาและหู

สรุปได้ว่าสื่อมวลชน หมายถึง สิ่งที่สามารถนำข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งจะครอบคลุมสื่อประเภท วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร แผ่นพับต่าง ๆ

McCombs and Becker (1979) ได้ให้ความเห็นว่า บุคคลเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน เพื่อตอบสนองความต้องการ 4 ประการ คือ

- 1) เพื่อต้องการรู้เหตุการณ์ (Surveillance) โดยการติดตามความเคลื่อนไหว และสังเกตการณ์สิ่งต่าง ๆ รอบตัวจากสื่อมวลชน เพื่อจะได้รู้ ทันเหตุการณ์ ทันสมัย และรู้ว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญที่ควรรู้
- 2) เพื่อต้องการช่วยตัดสินใจ (Decision) โดยเฉพาะการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน การเปิดรับข่าวสารทำให้บุคคลสามารถกำหนดความเห็นของตนต่อสถานะหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ รอบตัวได้
- 3) เพื่อการพูดคุยสนทนา (Discussion) การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนทำให้บุคคล มีข้อมูลที่จะนำไปใช้ในการพูดคุยกับผู้อื่นได้
- 4) เพื่อความต้องการมีส่วนร่วม (Participation) เพื่อการรับรู้และมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ความเป็นไปต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมและรอบ ๆ ตัว

5) เพื่อเสริมความคิดเห็นหรือสนับสนุนการตัดสินใจ ที่ตนเองได้
กระทำไปแล้ว (Reinforcement)

6) ต้องการความบันเทิง (Relaxing and Entertaining) เพื่อความ
เพลิดเพลินและผ่อนคลายอารมณ์ของผู้รับสาร

การเรียนรู้และการพัฒนาด้านการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น
เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและดำเนินไปตลอดชีวิตในลักษณะของการสะสม สถาบันต่าง ๆ ใน
สังคมต่างก็มีส่วนในการทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้และการพัฒนาได้ทั้งสิ้น สื่อมวลชนนับเป็น
สถาบันที่สามารถถ่ายทอดข่าวสาร ความรู้ และความคิดเห็นทางการเมืองไปสู่ประชาชนหรือ
ผู้รับสื่อได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งบทบาทของสื่อมวลชนสามารถสรุปได้ดังนี้ (ประมะ สตะเวทิน,
2541: 256-257)

1) ทำให้เกิดความสนใจ การเสนอข่าวสารเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งในแง่ของ
ตัวบุคคลซึ่งเป็นผู้นำ นโยบาย ความคิดเห็น เป็นประจำสม่ำเสมอและต่อเนื่องของสื่อมวลชนทุก
ประเภท เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ และโทรทัศน์ ย่อมทำให้ผู้รับสื่อได้รับข่าวสาร
โดยอัตโนมัติ และค่อย ๆ สะสมจนเกิดความสนใจขึ้น

2) ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เพราะการได้รับข่าวสารความรู้
ตลอดจนความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นประจำทางสื่อมวลชน ย่อม
เป็นโอกาสและประสบการณ์ที่ดีที่ผู้รับสื่อจะเกิดความรู้ความเข้าใจที่ละเอียดจนถึงขั้นใช้การได้

3) การทำให้เกิดทัศนคติ การเสนอข่าวสาร ความคิดเห็น และข้อ
โต้แย้งทางสื่อมวลชนเป็นประจำสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จะสามารถกำหนดทัศนคติต่าง ๆ ทาง
การเมืองในระบอบประชาธิปไตยเช่น สำนักทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง หน้าที่
ความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นพลเมือง และการตัดสินใจแก่ผู้รับสื่อได้

4) ทำให้เกิดการปฏิบัติ เมื่อผู้รับสื่อมีความรู้ความเข้าใจยอมรับทัศนคติ
ที่ถูกต้องเกิดความสำนึกในบทบาทหน้าที่แล้ว สื่อมวลชนก็สามารถมีบทบาทในการกระตุ้นให้
ผู้รับสื่อมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตยได้ เช่น การ
วิพากษ์วิจารณ์ การแสดงความคิดเห็น การออกเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น

ปัจจุบันบทบาทของสื่อมวลชนในการถ่ายทอดข่าวสาร ความเคลื่อนไหว และ
ค่านิยมต่าง ๆ ทางการเมืองได้เพิ่มมากขึ้น จึงกล่าวได้ว่า สื่อมวลชนมีส่วนช่วยให้ประชาชนเกิด
ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเมืองซึ่งนำไปสู่การมีส่วนร่วมได้มากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิด
ของ Milbrath and Goel (1977) กล่าวว่า สื่อมวลชนจะส่งผลกระทบต่อประชาชนมีส่วนร่วมทาง

การเมือง โดยสื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดทางเลือกในการตัดสินใจมากกว่าที่จะกำหนดการตัดสินใจ ทั้งนี้เพราะประชาชนจะกระทำในสิ่งที่เขาตัดสินใจแล้วว่าเป็นการกระทำ ซึ่งผ่านการเลือกสรรแล้ว ในการศึกษาพฤติกรรมการรับสื่อมวลชนนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งความบ่อยครั้ง ในการเปิดรับสื่อมวลชนเกี่ยวกับกิจกรรมประชาธิปไตย ทั้งในด้านการรับฟัง อ่าน ชม สนทนา โดยครอบคลุมสื่อด้าน วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร และสื่อ อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นแหล่งที่จะนำข่าวสารไปสู่ชนกลุ่มใหญ่ และทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับข้อมูล ตลอดจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้และทัศนคติ ซึ่งวัดโดยการใช่ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยดัดแปลงและปรับปรุงมาจากแบบสอบถามของอัจฉราภณี สามีภักดิ์ (2539) ตามกรอบแนวคิดของ Rogers and Svenning (1969)

4.1.2 การเปิดรับสื่อจากสื่อบุคคล (Personal Media Exposure)

Rogers and Svenning (1969: 11) กล่าวว่า ในการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้นจะเป็น การสื่อสารระหว่างผู้รับสารและผู้ส่งสารสามารถที่จะซักถาม ทำความเข้าใจและมีปฏิกิริยาโต้ตอบ ซึ่งกันและกันได้ทันที การสื่อสารระหว่างบุคคลนั้นมืองค์ประกอบของการสื่อสารอยู่อย่าง ครบถ้วนคือ ผู้ส่งสาร (Source) สาร (Message) สื่อ (Media) ผู้รับสาร (Receiver) ผล (Effect) และปฏิกิริยาสนองกลับ (Feedback)

Rogers and Shoemaker (1971: 252) ให้ความหมายช่องทางที่เป็นสื่อระหว่าง บุคคลคือช่องทางที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข่าวสาร แบบตัวต่อตัวระหว่างบุคคลสองคนหรือ มากกว่าสองคนขึ้นไป เป็นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการลดการต่อต้านและความ เฉยเมยของบุคคล สามารถเอาชนะสิ่งกีดกันทางสังคม

เสถียร เขยประทับ (2525) ให้ความหมายของสื่อบุคคล (Personal Media) หมายถึง ตัวบุคคลผู้ที่นำพาข่าวสารจากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่ง โดยอาศัยการติดต่อสื่อสาร แบบตัวต่อตัว ระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) 2 คน หรือมากกว่า 2 คนขึ้นไป ที่จะมีปฏิกิริยาโต้ตอบระหว่างกัน

พัชรี เขยจรรรยา, เมตตา วิวัฒนานุกูลและถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์ (2541: 61) ให้ความหมายการสื่อสารระหว่างบุคคล คือ การสื่อสารโดยตรงระหว่างคนสองคนหรือมากกว่า สองคนในระยะห่างทางกายภาพพอที่จะเลือกใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า (หู ตา จมูก ลิ้น ผิวกาย) และปฏิกิริยาตอบสนองแบบปัจจุบันทันที

ศรีธนา พิกพิชญ์ (2542: 14) ให้ความหมายสื่อบุคคล หมายถึง ตัวบุคคลผู้ที่นำข่าวสารจากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่ง โดยอาศัยการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งหมายถึง พ่อแม่ พี่น้อง ญาติ ครูอาจารย์ เพื่อนและเพื่อนบ้าน

อรวรรณ ปิลันธน์โอวาท (2542: 141) ได้กล่าวถึงการสื่อสารระหว่างบุคคลว่าเป็นการสื่อสารระหว่างสื่อที่เป็นบุคคล (Human Media) ได้แก่ บุคคลในครอบครัว มิตรสหาย เพื่อนร่วมงาน ครู นักเรียน พระ ผู้นำทางความคิดเห็น ความหมายที่บ่งเป็นนัยในการสื่อสารระหว่างบุคคลคือ ผู้รับสารมีการเลือกเปิดรับสาร (Selective Exposure) ได้น้อยลง เพราะสภาพการณ์ที่เห็นหน้ากันบีบบังคับให้ต้องรับสารนั้น ไม่ว่าผู้รับสารจะมีความรู้สึกหรือทัศนคติต่อผู้ส่งสารหรือสารอย่างไรก็ตาม

สรุปสื่อบุคคล หมายถึง สิ่งที่น่าข่าวสารเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตย โดยเป็นการสื่อสารระหว่าง 2 คนหรือมากกว่า 2 คนขึ้นไป ซึ่งการได้รับข่าวสารนี้จะมีผลต่อความรู้สึกและความสนใจ หากบุคคลมีความสนใจก็จะมีการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลและมีการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการมากขึ้น ก็จะกระตุ้นให้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นด้วย (Milbrath and Goel, 1977) ผู้วิจัยได้ศึกษาพฤติกรรมการรับสื่อบุคคลของนักศึกษาพยาบาล โดยแบ่งความบ่อยครั้งในการเปิดรับสื่อบุคคล ในด้านการสนทนา การพูดคุย ครอบคลุมสื่อจากสมาชิกในครอบครัว กลุ่มเพื่อน ครูอาจารย์ และบุคคลอื่นในชุมชน ซึ่งวัดโดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยดัดแปลงและปรับปรุงมาจากแบบสอบถามของอัจฉรามาณี สามีกักดี (2539) ตามกรอบแนวคิดของ Rogers and Svenning (1969)

4.2 ประสิทธิภาพสื่อมวลชนและสื่อบุคคล

ปรมะ สตะเวทิน (2541: 180-183) ได้สรุปแนวความคิดและผลการวิจัยของนักวิชาการหลายท่าน ซึ่งได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ที่มีต่อทัศนคติและพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของประชาชนไว้ดังนี้

1) อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อประชาชนนั้นไม่ใช่อิทธิพลโดยตรง หากแต่เป็นอิทธิพลโดยอ้อม เพราะมีปัจจัยต่าง ๆ ที่สะกิดกันอิทธิพลของสื่อมวลชน ได้แก่ ความมีใจโน้มเอียงของผู้รับสาร การเลือกของผู้รับสาร อิทธิพลของบุคคล และลักษณะของธุรกิจด้านสื่อมวลชน ประชาชนสามารถใช้วิจารณญาณของตนตัดสินใจว่าจะเชื่อสื่อมวลชนไหนดี

2) อิทธิพลที่สื่อมวลชนมีต่อประชาชนเป็นเพียงผู้สนับสนุน (An Agent of Reinforcement) เท่านั้น คือสื่อมวลชนจะสนับสนุนทัศนคติ ทัศนคติ ความมีใจโน้มเอียง ตลอดจนแนวโน้มด้านพฤติกรรมของประชาชนให้มีความเข้มแข็งขึ้น และพร้อมที่จะแสดงให้ปรากฏออกมาเมื่อมีแรงจูงใจเพียงพอหรือเมื่อโอกาสเหมาะสม

3) สื่อมวลชนอาจทำหน้าที่เป็นผู้เปลี่ยนแปลงได้เช่นกัน (An Agent of Change) จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีความโน้มเอียงที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่ก่อนแล้ว หากสื่อมวลชนสามารถเสนอสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการของเขา เขาก็จะเปลี่ยนทัศนคติหรือเปลี่ยนพฤติกรรมได้ สื่อมวลชนจึงทำหน้าที่เป็นเพียงผู้เสนอหนทางในการเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมเท่านั้น (Provide the Mean for Change)

4) สื่อมวลชนสามารถสร้างทัศนคติและค่านิยมใหม่ให้เกิดแก่ประชาชนได้ ในกรณีที่บุคคลนั้น ๆ ไม่เคยมีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาก่อน ทัศนคติและค่านิยมใหม่นี้ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลรับสารที่เสนอเรื่องราวในแนวเดียวกันบ่อย ๆ ซ้ำ ๆ ซาก ๆ เท่านั้น อิทธิพลของสื่อมวลชนในแง่นี้จึงมีลักษณะสะสม (Cumulative Impact) มิใช่อิทธิพลที่ก่อให้เกิดผลได้ทันทีทันใด หรือในระยะเวลายันสั้น

Lazarsfeld and Menzel (1968: 97); Rogers and Shoemaker (1971: 252-253) และ เสถียร เขยประทับ (2525: 219) ได้กล่าวถึงประสิทธิภาพของสื่อบุคคลไว้ดังนี้

1) สามารถทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข่าวสารแบบบุคคลวิถี ถ้าผู้รับสารไม่เข้าใจในสารก็สามารถที่จะไต่ถามหรือขอข่าวสารเพิ่มเติมจากผู้ส่งสารได้ในเวลาอันรวดเร็ว ส่วนตัวผู้ส่งสารก็สามารถปรับปรุงแก้ไขสารที่ส่งออกไปให้เข้ากับความต้องการ และความเข้าใจของผู้รับสารได้ในเวลาอันรวดเร็วเช่นกัน การที่ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลมีระดับของปฏิริยาตอบสนอง (feedback) สูง ทำให้สามารถลดอุปสรรคของการสื่อสารที่เกิดจากการเลือกรับสาร เลือกแปลสารหรือเลือกจำสารได้ เนื่องจากสภาพการณ์ที่เห็นหน้ากันบีบบังคับให้ต้องรับสารนั้น ไม่ว่าผู้รับสารจะมีความรู้สึก หรือทัศนคติต่อผู้ส่งสารหรือสารอย่างไรก็ตาม

2) สามารถที่จะจูงใจบุคคลให้เปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังรากลึกได้ เพราะการติดต่อระหว่างบุคคล มักจะมีลักษณะง่าย เป็นกันเอง จึงง่ายต่อการชักจูง

3) ผู้รับสารส่วนใหญ่มักจะเชื่อถือในข้อคิดเห็นและความคิดเห็นของผู้ที่เขารู้จัก และนับถือมากกว่าบุคคลที่เขาไม่เคยรู้จักมาก่อนแล้วมาติดต่อสื่อสารด้วย

Rogers and Shoemaker (1971) กล่าวว่า ในกรณีที่ต้องการให้บุคคลใด ๆ เกิดการยอมรับในสารที่เสนอออกไปหรือจะทำการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อให้มีการยอมรับสารนั้น ควรที่จะใช้การสื่อสารระหว่างบุคคล โดยใช้สื่อบุคคลเป็นผู้เผยแพร่ข่าวสาร สื่อบุคคล

นี่จะมีประโยชน์มากในกรณีที่ผู้ส่งสารหวังผลให้ผู้รับเกิดการเปลี่ยนแปลง ในระดับทัศนคติและพฤติกรรมในการรับสาร นอกจากนี้ยังเป็นวิธีช่วยให้ผู้รับสารมีความเข้าใจกระจ่างชัดและตัดสินใจรับสารได้อย่างมั่นใจยิ่งขึ้น

จากแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพของสื่อมวลชนและสื่อบุคคลซึ่งมีความสำคัญเท่า ๆ กัน นั้น การเลือกใช้สื่อทั้งสองนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่ต้องการ เช่น ถ้าเป็นการบอกกล่าวแจ้งให้ทราบ ก็นิยมใช้สื่อมวลชนเนื่องจากสามารถครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายในวงกว้าง แต่ถ้าต้องการโน้มน้าวใจ สื่อบุคคลจะได้ผลมากกว่า สำหรับการสื่อสารทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย เพื่อกระตุ้นให้มีการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตย การเลือกใช้สื่อแต่ละประเภทมีความสำคัญมาก เพราะจะส่งผลในการเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับโอกาสและความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรม เช่น การณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง การเผยแพร่นโยบาย การชักชวนให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เป็นต้น ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า บุคคลจะเลือกเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยจากสื่อใดนั้น ย่อมเป็นไปตามบทบาท และสถานภาพในสังคมของผู้รับสาร โดยผ่านกระบวนการเลือกต่าง ๆ แต่เหตุผลหนึ่งในการรับสารก็เพื่อนำไปเป็นหัวข้อในการสนทนา ซึ่งจะทำให้ผู้รับสารรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

5. แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำของนักศึกษา

5.1 ความหมายของภาวะผู้นำ

คำว่า “ภาวะผู้นำ” ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Leadership” ในภาษาไทยก็มีผู้บัญญัติศัพท์ไว้หลายคำ เช่น ความเป็นผู้นำ การเป็นผู้นำ และประมุขศิลป์ เป็นต้น สำหรับความหมายของภาวะผู้นำ ได้มีผู้ให้ไว้ดังนี้

Tead (1963 อ้างถึงใน นิภา มานะการ, 2530: 11) กล่าวว่าภาวะผู้นำหรือความเป็นผู้นำเป็นการกระทำที่มีอิทธิพลจูงใจให้ผู้อื่นร่วมมือปฏิบัติงานเพื่อให้งานสำเร็จตามความมุ่งหมาย หรือภาวะผู้นำเป็นศิลปะแห่งการกระทำของบุคคลเพื่อให้ได้รับสิ่งที่ต้องการและทำให้ผู้อื่นรู้สึกชอบในตัวเขา

Stogdill (1974: 10) อธิบายว่าภาวะผู้นำคือการใช้นโยบายที่จะมีผลต่อพฤติกรรมของสมาชิกและต่อกิจกรรมของกลุ่ม

Donnelly, Gibson and Ivancevich (1984: 289) ให้ความหมายภาวะผู้นำไว้ว่า เป็นกระบวนการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งใช้อิทธิพลเหนือคนอื่น

ไขแสง ชวศิริ (2528: 2) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ คือ กระบวนการระหว่างบุคคล ที่ผู้นำใช้อำนาจอิทธิพล และการจูงใจเพื่อนำผู้ตามให้ทำงานสำเร็จตามเป้าหมายภายใต้สถานการณ์ที่กำหนด

อารี เพชรสุค (2530: 108) กล่าวว่า ภาวะผู้นำเป็นลักษณะพิเศษที่บุคคลหนึ่งมีความสามารถที่จะมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่นหรือกลุ่มอื่น เมื่อมีสถานการณ์เอื้ออำนวยและบุคคลอื่นยอมรับ

ดวงพร ศรีจันทวงศ์ (2540: 12) ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการที่ผู้นำใช้อิทธิพลอย่างมีศิลปะ และอำนาจหน้าที่กับผู้อื่นหรือผู้ใต้บังคับบัญชา โดยใช้สัมพันธภาพ ความสามารถในการชักจูง และกระบวนการติดต่อซึ่งกันและกัน เพื่อปฏิบัติและอำนวยความสะดวกให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งเอาไว้

สมยศ นาวิการ (2540: 400) ภาวะผู้นำ หมายถึง เป็นกระบวนการของการสั่งการและการใช้อิทธิพลต่อกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกกลุ่ม

กวี วงศ์พูน (2542: 17) ภาวะผู้นำ หมายถึง การที่ผู้นำใช้อิทธิพลในความสัมพันธ์ซึ่งมีอยู่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติและอำนวยความสะดวก โดยกระบวนการติดต่อซึ่งกัน เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย

จากความหมายของภาวะผู้นำดังกล่าว สรุปได้ว่าภาวะผู้นำ คือ ลักษณะหรือคุณสมบัติพิเศษของบุคคลที่จะสามารถใช้ศิลปะหรือกระบวนการต่าง ๆ เพื่อมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น หรือชักจูงโน้มน้าวบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามความต้องการ หรือให้ความร่วมมือกับตน อันจะก่อให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

5.2 ลักษณะของภาวะผู้นำ

ผู้นำ เป็นผู้ที่มีความสำคัญในการรวมกลุ่ม การปฏิบัติงานขององค์การต่าง ๆ เพราะผู้นำจะก่อให้เกิดผลสำเร็จ เกิดผลผลิตหรือการเปลี่ยนแปลงในการทำงาน และผู้นำที่จะมีความสามารถและดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีลักษณะของความเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำอยู่ในตนเอง ซึ่งลักษณะของภาวะผู้นำนั้นมีอยู่หลายลักษณะ การที่จะกำหนดว่าลักษณะภาวะผู้นำแบบใดดีหรือเหมาะสมกับผู้ที่จะเป็นผู้นำที่สุด เป็นเรื่องไม่่ง่ายนัก ทั้งนี้เพราะลักษณะภาวะผู้นำอาจจะคล้ายกันในส่วนใหญ่ แต่จะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับแต่ละสถานการณ์

อาจจะฝึกฝนให้เกิดมีขึ้นในคนเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำ ดังนั้นจึงมีผู้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะภาวะผู้นำไว้ดังต่อไปนี้

Reddin (1970) กล่าวถึงคุณลักษณะความเป็นผู้นำ มีดังนี้ 1) มุ่งพัฒนาคน 2) มีความสามารถในการจูงใจ 3) มีมนุษยสัมพันธ์ 4) เชื่อในความสามารถของบุคคล 5) เป็นตัวอย่างที่ดี 6) ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม 7) สร้างสัมพันธภาพกับผู้ร่วมงาน 8) การประสานงาน 9) การแก้ไขข้อขัดแย้ง 10) มีวินัย 11) การใช้ข้อบังคับและกติกายของหน่วยงาน 12) จริยธรรมในการปฏิบัติงาน 13) ความรับผิดชอบ 14) มีความมั่นใจในตนเอง 15) การตัดสินใจที่ดี และ 16) การวินิจฉัยสั่งการ

Stogdill (1974: 62-65) ได้รวบรวมผลการวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำและพบว่าผู้นำที่พึงประสงค์นั้นจะมีภาวะผู้นำ ดังนี้ 1) มีเชาว์ปัญญาดี 2) มีนิสัยรักการค้นคว้า 3) มีความเข้าใจในงานที่ทำ 4) สนใจกิจกรรมและสังคม 5) มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมดี 6) สามารถเข้าสังคมและเข้ากับผู้อื่นได้ดี 7) มีความคิดริเริ่ม 8) มีความอดทน 9) รู้หลักการการทำงาน 10) เชื่อมมั่นในตนเอง 11) มีความสามารถในการคาดการณ์ข้างหน้าได้ 12) ให้ความร่วมมือกับหมู่คณะ 13) เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงและผลงานเป็นที่ประจักษ์ และ 14) มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงและคิดสิ่งใหม่ๆ

Marriner (1990) ได้สรุปถึงคุณลักษณะของผู้นำ ไว้ดังนี้ 1) ผู้นำจะต้องมีสติปัญญาสูงกว่ากลุ่มบุคคลที่เขานำอยู่ 2) ผู้นำจะต้องมีความคิดริเริ่ม สามารถคิดและทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ 3) ผู้นำจะต้องมีความคิดสร้างสรรค์ โดยสามารถตระหนักและคิดค้นแนววิธีการแก้ปัญหาที่ดีเหมาะสมกับสภาพข้อเท็จจริง 4) ผู้นำจะต้องมีภาวะอารมณ์ ที่มั่นคง มีทิศทาง และจุดมุ่งหมาย 5) ผู้นำจะต้องมีทักษะในการสื่อสาร 6) ผู้นำจะต้องมีความสามารถชักจูงบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามโดยการให้ข้อเสนอแนะ ให้ข้อมูล โกล่เกลี่ยปัญหาข้อขัดแย้งได้ 7) ผู้นำต้องรับรู้บุคคลที่เป็นมิตรหรือศัตรู พร้อมทั้งบรรจุในตำแหน่งที่เหมาะสม และ 8) ผู้นำจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมสังคม โดยสามารถเข้ากับบุคคลทุกกลุ่มและทุกประเภท

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่น ๆ (2539: 398) ได้รวบรวมผลการวิจัยถึงลักษณะผู้นำที่มีประสิทธิผล คือ 1) มีความเฉลียวฉลาด 2) มีทักษะในความคิด 3) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 4) มีทักษะในเชิงการทูตรู้จักผูกมิตรไมตรี 5) มีทักษะทางการพูด 6) มีความรู้เกี่ยวกับงาน 7) มีทักษะในการจัดการอย่างเป็นระบบ 8) มีทักษะในการชักนำจูงใจผู้อื่น และ 9) มีทักษะทางสังคมสูง

จุมพล หนิมพานิช (2539: 352 - 353) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ผู้นำที่ดี ดังนี้ 1) มีความรู้หรือวิชาการเกี่ยวกับงานที่รับผิดชอบ 2) มีความคิดสร้างสรรค์ มีแรงจูงใจสูง 3) มีการตัดสินใจที่ดี 4) มีความสนใจ เอาใจใส่ และคอยปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้ใต้บังคับบัญชา 5) มีความเชื่อมั่นในตนเอง 6) มีร่างกายแข็งแรงสุขภาพสมบูรณ์ 7) มีความกระตือรือร้น 8) มีลักษณะเหนือกว่าผู้ใต้บังคับบัญชา 9) มีลักษณะเป็นนักกลยุทธ์ 10) มีความอดทน 11) มีความยุติธรรม และ 12) มีมนุษยสัมพันธ์ดี

อดิญาญ์ ศรีเกษตริน (2543: 51) วิเคราะห์คุณลักษณะความเป็นผู้นำและผู้นำทางวิชาชีพพยาบาล ได้คุณลักษณะผู้นำสำหรับนักศึกษาพยาบาลไว้ 8 คุณลักษณะ คือ 1) การมีความรู้ 2) มีการติดต่อสื่อสาร 3) การตัดสินใจ 4) ศิลปการจูงใจ 5) การจัดการความขัดแย้ง 6) มนุษยสัมพันธ์ 7) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และ 8) การมีจริยธรรม

จากแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะภาวะผู้นำนั้น จะเห็นว่ามีคุณสมบัติซึ่งกันเป็นส่วนใหญ่ในหลายๆ ด้าน ซึ่งแสดงว่าภาวะผู้นำนั้นจะต้องมีลักษณะต่าง ๆ ที่สำคัญร่วมกัน สรุปได้คือ การมีความรู้ความสามารถ ทักษะการติดต่อสื่อสาร มนุษยสัมพันธ์ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การจัดการความขัดแย้ง และการมีจริยธรรม การที่ส่วนประกอบเหล่านี้จะมีอยู่ในตัวของผู้นำคนนั้น ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์ สิ่งแวดล้อม และธรรมชาติที่คนอยู่ด้วย

5.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ

ลักษณะของผู้นำเป็นลักษณะของผู้ที่จะมีอิทธิพลและนำผู้อื่นได้ การนำจึงเป็นระบบปฏิบัติสัมพันธ์ที่ไม่หยุดนิ่ง และต้องอาศัยทฤษฎีพื้นฐานหลาย ๆ ทฤษฎี ซึ่ง Gibson (1992: 274-286); Gibson, Ivancevich and Donnelly (1997: 272-276); Sullivan and Decker (1997: 58-69) และ กวี วงศ์พูน (2542: 117-123) ได้กล่าวว่า มีการแยกทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำไว้ออกเป็น 3 ทฤษฎีใหญ่ ๆ ดังนี้

5.3.1 ทฤษฎีลักษณะผู้นำ (Trait Theories)

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า บุคคลบางคนเกิดมาพร้อมด้วยลักษณะบางประการที่จะช่วยสนับสนุนให้เขาเป็นผู้นำได้ ซึ่งหมายถึงคุณลักษณะ ดังนี้

- 1) บุคลิกภาพ (Personality)
- 2) ความรู้ความสามารถ (Intelligence)
- 3) คุณลักษณะด้านสังคม (Social Skill)
- 4) คุณลักษณะด้านร่างกาย (Physical Characteristic)

5.3.2 ทฤษฎีพฤติกรรมของผู้นำ (Behavioral Theories)

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า แบบของพฤติกรรมของผู้นำเป็นเครื่องชี้ถึงแบบและความสำเร็จของความเป็นผู้นำ การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้นำนี้ทำกันหลายแห่ง ในช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งแบ่งพฤติกรรมของผู้นำออกเป็น 3 พฤติกรรม ดังนี้

- 1) พฤติกรรมของผู้นำตามแบบเผด็จการ (Autocratic Style)
- 2) พฤติกรรมแบบประชาธิปไตย (Democratic or Participative Style)
- 3) พฤติกรรมแบบเสรีนิยม (Laissez-Faire Style)

5.3.3 ทฤษฎีผู้นำตามสถานการณ์ (Contingency Theories)

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ความสัมพันธ์ระหว่างแบบของผู้นำและความสำเร็จในสถานการณ์ที่ผู้นำมีความสามารถในการควบคุมอยู่ในระดับต่าง ๆ สถานการณ์ต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ต่าง ๆ นั้น ทฤษฎีนี้เชื่อว่า วิธีการของผู้นำในการที่จะสร้างอิทธิพลสามารถโน้มน้าวจิตใจของผู้ใต้บังคับบัญชา รวมไปถึงการรับรู้วัตถุประสงค์ในการทำงาน วัตถุประสงค์ส่วนบุคคลและความสัมพันธ์หรือเส้นทางที่จะก้าวหน้าต่อไป การเห็นความสำเร็จขององค์กร จะมีส่วนเกี่ยวข้องในการเปลี่ยนสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้นำต้องกระทำการดังนี้

- 1) การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและสมาชิก (Leader-Member Relationship)
- 2) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของงาน (Task Structure)
- 3) การเปลี่ยนแปลงอำนาจโดยชอบธรรม (Position Power)

ทฤษฎีทั้ง 3 นี้ เป็นแนวทางอย่างหนึ่งของการกระทำของผู้นำ ในการพัฒนาคนให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ความสามารถสนใจในงานหรือเต็มใจที่จะทำงานร่วมกัน ในการวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษาภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล ในด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล จึงกล่าวถึงเฉพาะทฤษฎีลักษณะผู้นำเท่านั้น

ทฤษฎีลักษณะผู้นำ (Trait Theories)

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า บุคคลบางคนเกิดมาพร้อมด้วยลักษณะบางประการที่จะช่วยสนับสนุนให้เขาเป็นผู้นำได้ Gibson (1992: 274-276); Marquis and Huston (1996: 13); Gibson, Ivancevich and Donnelly (1997: 272-273); Sullivan and Decker (1997: 58-59); กวี วงศ์พุ่ม (2542: 117-119) ได้สรุปคุณลักษณะผู้นำได้ดังนี้

- 1) บุคลิกภาพ (Personality) เป็นเรื่องที่ติดมากับตัวของบุคคลแต่ละคน ในส่วนที่สามารถปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นได้ บุคลิกภาพดังกล่าว คือ

ก. ความสามารถในการปรับตัว เป็นความสามารถทั่วไปของบุคคล
 ข. ความต้องการที่จะนำ ซึ่งอาจจะเป็นความสามารถในส่วนลึก ๆ มอง
 ไม่ชัดเจน แต่ก็สามารถค้นหาได้

ค. ความมั่นคงทางอารมณ์ ซึ่งแต่ละคนจะมีนิสัยทางด้านอารมณ์ที่ของ
 อารมณ์ การควบคุมอารมณ์ได้มากน้อยเพียงใด

ง. ความเป็นตัวของตัวเองมีอำนาจในการตัดสินใจต่าง ๆ ตามสภาพ
 สังคมและวัฒนธรรม

จ. ความอดสาหะพยายาม หมายถึง ความอดทนของแต่ละบุคคลที่จะ
 พยายามฟันฝ่าอุปสรรคนานาประการ

ฉ. ความคิดสร้างสรรค์ ถือเป็นพรสวรรค์อย่างหนึ่งที่มีความสนใจใน
 เรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ แล้วคิดออกมาเป็นรูปธรรม

ช. ความทะเยอทะยานเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ที่ต้องการความสะดวก
 สบายใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา

2) ความรู้ความสามารถ (Intelligence) จะเห็นได้จาก

ก. เชาว์ปัญญา คนเราทุกคนมีสติปัญญาความเฉลียวฉลาดแตกต่างกันไป
 อาจจะช่วยสาเหตุหลาย ๆ ประการ ทั้งเรื่องพันธุกรรม สภาพแวดล้อม การแข่งขัน การฝึกฝน
 ตนเองให้เป็นผู้ที่สนใจในการศึกษาเล่าเรียน

ข. ความแม่นยำในการตัดสินใจ เพราะเราต้องทำการตัดสินใจอยู่ตลอด
 เวลาในการทำงาน การดำรงชีวิต การตัดสินใจที่แม่นยำจึงต้องอาศัยประสบการณ์

ค. ระดับความรู้ ทุกคนสามารถศึกษาเล่าเรียนได้ไม่เท่ากัน เพราะสมอง
 แต่ละคนไม่สามารถรับอะไรได้อย่างเต็มที่ คือมีการจุความจำไว้เท่ากัน แต่การรับรู้ การถ่ายทอด
 อาจจะมีบางสิ่งบางอย่างแตกต่างออกไป เราจึงวัดระดับความรู้ได้จากการศึกษาในระดับที่สูง ๆ
 ขึ้นไปแต่ละคน

ง. ความคล่องแคล่วในการใช้ภาษา สื่อภาษาเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างหนึ่ง
 ของมนุษย์ทุกชาติ ซึ่งจะมีภาษาของตนเองหรือไม่ก็ตาม แต่การพูดถือเป็นเรื่องของการสื่อ
 ความหมายให้สามารถเข้าใจกัน ผู้นำที่มีความสามารถในการพูดและเขียนย่อมได้เปรียบกว่า

3) คุณลักษณะด้านสังคม (Social Skill) ทุกคนต้องมีการเข้าสังคม
 เพราะคนเราไม่สามารถอยู่คนเดียวในโลกได้ คุณลักษณะด้านสังคมมีดังนี้

ก. การรู้จักประนีประนอม การที่เราทำงานร่วมกับคนอื่น ผลประโยชน์
 เป็นเรื่องที่มีความสำคัญไม่น้อย ด้วยเหตุนี้จึงต้องการคนที่จะมาประสานผลประโยชน์ หรือเป็น
 คนที่คอยประนีประนอมให้ทุกคนที่ร่วมงานเกิดความพอใจ

ข. ความสามารถในการบริหาร งานบริหารเป็นการใช้ศิลปะซึ่งแต่ละคนไม่สามารถใช้ได้ทัดเทียมกัน ด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ นานา

ค. ความร่วมมือ ถือเป็นเรื่องสำคัญมากในการเป็นผู้นำ เพราะผู้นำจำเป็นต้องเป็นผู้ที่สามารถชักจูงให้ผู้ร่วมงานตั้งใจทำงาน หรือทำตามที่ผู้นำต้องการด้วยความเต็มใจ

ง. ความเป็นที่นิยมชมชอบ บุคคลที่ถูกนิยมชมชอบ คือบุคคลที่ทำให้เราเกิดความรู้สึกรักอยากรู้จัก อยากทักทาย มีความเลื่อมใสศรัทธาในตัวบุคคลนั้น

จ. ความเป็นนักการพูด การที่จะเป็นนักการพูดที่ดีนั้น ต้องอาศัยปฏิภาณไหวพริบมากมาย เพราะต้องเอาใจเขามาใส่ใจเรา แก้ไขปัญหาใหญ่ ๆ ให้เป็นเรื่องเล็กได้ อีกทั้งต้องใช้ความสามารถหลาย ๆ ด้านประกอบกัน ซึ่งไม่ใช่การพูดเป็นเพียงอย่างเดียว

4) คุณลักษณะด้านร่างกาย (Physical Characteristic) ถือเป็นเรื่องที่ติดตัวมาอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจสามารถแก้ไขได้ คุณลักษณะด้านกายภาพ มีดังนี้

ก. น้ำหนักและส่วนสูง มีนักจิตวิทยาได้ทำการทดสอบเรื่องน้ำหนักกับการเป็นภาวะผู้นำ แต่ไม่มีความสำคัญอย่างมีนัยสำคัญ

ข. การฝึกฝน นับเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในการดำรงชีวิต การที่ร่างกายของคนเราได้รับการออกกำลังกาย การฝึกฝนให้ใช้ความคิด การนั่งสมาธิ ล้วนแล้วแต่มีส่วนทำให้จิตใจเยือกเย็น สามารถพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นผู้นำได้ในที่สุด

ค. ความสมบูรณ์ของร่างกาย การรักษาตนให้พ้นจากโรคภัยไข้เจ็บ ถือเป็นลาภอันประเสริฐตามหลักพุทธศาสนา ดังนั้นความสมบูรณ์ต้องมีส่วนประกอบด้านอื่นด้วย เช่น การรักษาความอบอุ่นของร่างกาย การพักผ่อนที่เพียงพอ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น

5.4 การจัดกิจกรรมประชาธิปไตยในสถาบันการศึกษา กับการเสริมสร้างภาวะผู้นำสำหรับนักศึกษา

การจัดกิจกรรมประชาธิปไตยในสถาบันการศึกษา เป็นกิจกรรมที่จะสร้างเสริมและวางรากฐานแห่งประชาธิปไตยให้แก่เยาวชน เพราะมุ่งส่งเสริมให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการปกครองและมีความเข้าใจถึงวิธีการของประชาธิปไตย ฝึกให้นักศึกษามีความรับผิดชอบสามารถอยู่และทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี ทั้งยังเสริมสร้างให้นักศึกษาเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ดังนั้นในการที่จะให้นักศึกษาได้มีคุณสมบัติดังกล่าว สถาบันการศึกษาต้องกำหนดจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย ก็จำเป็นต้องฝึกฝนให้นักศึกษาได้มีโอกาสเป็นทั้งผู้นำและผู้ตาม โดยใช้กิจกรรมประชาธิปไตยในสถาบันเพิ่มประสบการณ์ให้แก่ นักศึกษา เช่น จัดให้มีสภานักศึกษา หรือมีองค์การนิสิตนักศึกษา สภานักศึกษา การจัดกิจกรรมประเภทต่าง ๆ ทั้งกิจกรรมด้านวิชาการ ด้านกีฬา ดนตรี กิจกรรมของโครงการและกิจกรรม

ของชมรมต่าง ๆ ฯลฯ ซึ่งหลักในการฝึกกิจกรรมมี 2 ประการ (ประดับ นิลพั่งงา, 2525: 64) คือ การปกครองตนเอง (Self Discipline) หมายถึง การมีวินัยในตนเอง มีความรับผิดชอบ รู้สิทธิหน้าที่ของตนเอง และการปกครองกันเอง (Self Government) หมายถึงรูปแบบที่ปกครองกันเองโดยมีกิจกรรมต่าง ๆ มีสภา สโมสร องค์การ ชมรม ชุมนุม หรือ โครงการ เป็นต้น การฝึกกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ จะต้องประกอบด้วยผู้นำและผู้ตาม ซึ่ง ไพโรจน์ นาคะสุวรรณ และวันนอร์ มะทา (2528: 7-8) กล่าวว่ากิจกรรมเสริมหลักสูตรช่วยพัฒนาความเป็นผู้นำของเด็ก ได้ดีกว่าการเรียนในห้องเรียน

ความเป็นผู้นำเป็นคุณสมบัติที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งขาดไม่ได้ในสังคมมนุษย์ เพราะการที่บุคคลในสังคมจะประสบผลสำเร็จในกิจกรรมต่าง ๆ จะต้องมีผู้นำเป็นบุคคลสำคัญ ที่จะชี้แนวทางให้กลุ่มกระทำกิจกรรมให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ดังนั้น ผู้นำต้องมีคุณลักษณะพิเศษจากคนอื่น ๆ จากการวิจัยลักษณะที่จะพยากรณ์ความเป็นผู้นำ นักจิตวิทยาส่วนใหญ่ได้ชี้ให้เห็นถึงแบบของพฤติกรรมที่สำคัญ ซึ่งผู้นำทั้งหลายพยายามที่จะใช้ความสามารถในการโน้มน้าวจิตใจบุคคลที่อยู่ในความรับผิดชอบ ให้ปฏิบัติงานให้สำเร็จ ผู้นำต้องสามารถที่จะควบคุม จัดการ ออกคำสั่ง และแบ่งงานที่เหมาะสมให้แก่สมาชิกในกลุ่ม จะต้องเป็นแบบประชาธิปไตยรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม ปรีกษาหรือกัน เห็นอกเห็นใจในความรู้สึกของสมาชิก คนที่มีลักษณะดังกล่าว ควรจะได้รับการยอมรับว่ามีลักษณะความเป็นผู้นำที่ดี (ประดับ นิลพั่งงา, 2525: 56)

สรุปแล้วในการศึกษาภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล ซึ่งยึดแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำ Trait Theory ของ Gibson, Ivancevich and Donnelly (1997), Sullivan and Decker (1997) และ กวี วงศ์พุด (2542) ซึ่งหมายถึง ลักษณะหรือคุณสมบัติของนักศึกษาพยาบาลที่จะสามารถใช้ศิลปะหรือกระบวนการต่าง ๆ เพื่อมีอิทธิพลเหนือผู้อื่นหรือชักจูงโน้มน้าวบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามหรือให้ความร่วมมือ ในการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตย โดยประเมินจากแบบสอบถามที่สร้างขึ้นจากกรอบแนวคิด ประกอบด้วยคุณลักษณะต่อไปนี้

บุคลิกภาพ หมายถึง คุณลักษณะของนักศึกษาพยาบาลในด้านการปรับตัว ความเป็นผู้นำ ความมั่นคงทางอารมณ์ ความเป็นตัวของตัวเอง ความอดสาหะ ความคิดสร้างสรรค์ ความทะเยอทะยาน การเสียสละ และความรับผิดชอบ

ความรู้ความสามารถ หมายถึง คุณลักษณะของนักศึกษาพยาบาลในด้าน เชาว์ปัญญา การตัดสินใจ ระดับความรู้ และความคล่องแคล่วในการใช้ภาษา

คุณลักษณะด้านสังคม หมายถึง คุณลักษณะของนักศึกษาพยาบาลที่เกี่ยวกับการประนีประนอม การบริหาร ความร่วมมือ ความเป็นที่นิยมชมชอบ และการเป็นนักการทูต

คุณลักษณะด้านร่างกาย หมายถึง คุณลักษณะของนักศึกษาพยาบาลที่เกี่ยวกับน้ำหนักส่วนสูง การฝึกฝนและความสมบูรณ์ของร่างกาย

6. สภาพแวดล้อมของสถาบัน

ความเชื่อที่ว่าสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อมนุษย์นั้นมีมาเป็นเวลาช้านาน ในส่วนที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์นั้น วิทยาการทางด้านจิตวิทยาและสังคมวิทยา ได้กล่าวถึง อิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่มีต่อพฤติกรรมของมนุษย์ นักจิตวิทยาที่สนใจเกี่ยวกับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมมีความเชื่อว่า พฤติกรรมของนักศึกษา มีส่วนสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของสถาบันอุดมศึกษา มาก พฤติกรรมที่ไม่ดีหรือไม่พึงประสงค์ของนักศึกษาอาจเกิดจากสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีของสถาบันอุดมศึกษา วิธีการพัฒนานักศึกษาที่ได้ผลอีกทางหนึ่งคือ การเข้าไปจัดการกับปฏิกริยาระหว่างนักศึกษากับสภาพแวดล้อม (ลำเนาวั จจรศิลป์, 2542: 69)

6.1 ความหมายของสภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษา

Astin (1968: 58) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษา เป็นสิ่งเร้าที่มีศักยภาพส่งผลกระทบต่อการพัฒนาของนักศึกษา ซึ่งสามารถศึกษาได้โดยการสังเกตพฤติกรรม กิจกรรมนักศึกษา รวมทั้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์นั้น ๆ

Chickering and Reisser (1993) สภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษา หมายถึง หลักสูตร การเรียนการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา กิจกรรมเสริมหลักสูตร แนวนโยบายของสถานศึกษา และบรรยากาศทางวิชาการ

มันทนา แขวงโสภา (2538:10) สภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษา หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบตัวสมาชิกในวิทยาลัย ทั้งที่เป็นธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งสภาพแวดล้อมทางสังคม ซึ่งมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ และพัฒนาการทุกด้านของมวลชนสมาชิกในวิทยาลัย

นฤมล เกื่อนมา (2539: 32) สภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษา หมายถึง สภาพการณ์และลักษณะต่างๆ ภายในสถาบันที่นักศึกษารับรู้ได้ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ และพัฒนาการทุกด้านของนักศึกษา

สุริตา หงษาชาติ (2539: 25) สภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษา หมายถึง ลักษณะบางประการของสถาบันการศึกษา ตามการรับรู้ของนักศึกษา ซึ่งมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพและพฤติกรรมของนักศึกษา

สำเนาวิ ขจรศิลป์ (2542: 70) สภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษา มีความหมายกว้างขวางมาก ซึ่งรวมทั้ง สิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต และสภาพการณ์ต่างๆ ที่บุคคลสร้างขึ้น สิ่งมีชีวิตในที่นี้คือ พืช สัตว์ และมนุษย์ ส่วนสิ่งไม่มีชีวิต นั้นมีหลายอย่าง เช่น อาคาร สถานที่ เครื่องมือ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตลอดจนขนาดและสถานที่ตั้งของสถาบันอุดมศึกษา ส่วนสภาพการณ์ต่างๆ ที่บุคคลสร้างขึ้น เช่น กฎ ระเบียบ นโยบาย สภาพสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนบรรยากาศที่บุคคลกลุ่มต่างๆ สร้างขึ้น

สรุปความหมายของสภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษา หมายถึง สิ่งที่อยู่โดยรอบของสถาบันการศึกษา ทั้งสิ่งที่มีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิตและสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่บุคคลสร้างขึ้น ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการพัฒนานักศึกษา ซึ่งสภาพแวดล้อมของสถาบันที่ใช้ในการศึกษานี้ หมายถึง สภาพการณ์ และลักษณะต่าง ๆ ของวิทยาลัยพยาบาลที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตย

6.2 ลักษณะสภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษา ที่สนับสนุนการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตย

สถาบันอุดมศึกษาในปัจจุบันถือว่า มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย นักวิชาการหลายท่านได้พิจารณาถึงบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาว่า ประชาธิปไตยจะเกิดจะมีหรือจะเป็นได้หรือไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมรอบ ๆ สถาบันการศึกษาเป็นสำคัญ ซึ่ง บรรจง ชูสกุลชาติ (2534: 8-11) ได้แบ่งเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

1) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางครอบครัว สิ่งแวดล้อมในสถาบัน สิ่งแวดล้อมในสังคม เช่น ระบบการเมือง ระบบเศรษฐกิจ ระบบวัฒนธรรมรวมทั้งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

2) สิ่งแวดล้อมทางจิตตานุภาพ ได้แก่ ความเชื่อ ความคิด ความเห็น ค่านิยม วิธีชีวิตแบบไทยที่มีอิทธิพลให้เยาวชนประพฤติปฏิบัติหรือเว้นการประพฤติปฏิบัติ

ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะสิ่งแวดล้อมในสถาบันการศึกษา ที่จะสามารถส่งเสริมให้ ประชาธิปไตยเกิดขึ้นได้ในการเรียนการสอน และในกิจกรรมทุกกิจกรรมในหรือนอกห้องเรียน ดังนี้

- 1) ครูและนักเรียนต้องร่วมมือกันคิด พิจารณาแล้วหาทางเลือกที่สามารถ ร่วมกันกระทำให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย แล้วจะต้องร่วมกันประเมินผลงานที่ทำนั้นว่าถูกต้อง หรือผิดพลาดอย่างไร และร่วมกันแก้ไขปรับปรุงให้ผลงานนั้นดีขึ้น
- 2) ครูต้องมุ่งหมายให้นักเรียนฝึกฝนอบรมตนเอง ได้ด้วยตนเองให้มากที่สุด เพื่อให้ สามารถพึ่งตนเองได้
- 3) ไม่ควรแยกว่าเป็นครูหรือเป็นศิษย์โดยต้องถือว่าในกระบวนการเรียนการสอน ครูและนักเรียนร่วมกันฝึกฝนอบรมตนเอง
- 4) ก่อนที่จะร่วมกระทำ ต้องชี้แนะให้ร่วมกันคิดไปในแนวทางที่มีประโยชน์แก่ ส่วนรวมมากกว่าส่วนตนเอง ไม่ส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันกัน ให้ถือว่าทุกคนมีความเก่ง มีความสามารถเท่าเทียมกัน
- 5) ควรให้นักเรียนได้พูดมากกว่าที่ครูจะพูดให้ฟัง
- 6) ในการส่งเสริมให้นักเรียนพูดนั้น ต้องส่งเสริมให้พูดแต่ความจริงในสิ่งที่ พิสูจน์ได้และทุกคนยอมรับได้
- 7) ให้นักเรียนได้ร่วมกันกระทำกับครู เพื่อสร้างความสุขสงบเป็นส่วนรวมของ ห้องเรียน

นอกจากนั้น วิษณุ เครืองาม (2534: 5-23) และ สมศักดิ์ ชูโต (2534: 24-38) ได้กล่าว ถึงอุดมศึกษากับการพัฒนาประชาธิปไตยว่า สามารถเกิดขึ้นได้โดยการจัดสภาพแวดล้อมที่ เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตย ดังนี้

6.2.1 สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร

การบริหารเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในการจัดการศึกษา ถ้าการบริหาร มีประสิทธิภาพจะช่วยให้นักศึกษาพัฒนาอย่างเต็มที่ การบริหารงานที่ดีต้องให้สถาบันมี อิสระในการดำเนินงาน เปิดโอกาสให้อาจารย์และนักศึกษามีเสรีภาพทางวิชาการ ฝ่ายบริหาร ต้องเข้าใจหลักการบริหาร เข้าใจลักษณะอุดมศึกษา นอกจากนี้ต้องมีความสามารถในการบริหาร บุคลากร สร้างระบบบริหารที่เหมาะสม ให้ความยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย เป็นต้น

สถาบันการศึกษามีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ การผลิตบัณฑิตเพื่อเป็นพลเมืองที่ดีใน ระบอบประชาธิปไตย การอุดมศึกษาถือเป็นจุดศูนย์กลางของจุดมุ่งหมายทางการเมือง (Ebel, 1985) ทุกคนต้องรับผิดชอบต่อสังคม การที่จะสามารถพัฒนาคุณลักษณะนี้ได้ สถาบันควรที่จะ

กำหนดนโยบายและจุดประสงค์ของการบริหารให้เป็นไปในแนวทางที่ต้องการ ดังที่ Sanford (1972 อ้างถึงในมันทนา แขวงโสภา, 2538:17) กล่าวว่า บุคลิกลักษณะของนักศึกษาจะขึ้นอยู่กับนโยบายหรือหลักการบริหารของสถาบัน นักศึกษาในระดับอุดมศึกษามีลักษณะพิเศษ คือ มีความกระตือรือร้นสนใจสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ในสังคม ชอบความยุติธรรม ดังนั้นสถาบันการศึกษาจึงควรเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการบริหารสถาบัน เช่น มีโอกาสเข้าร่วมออกกฎระเบียบข้อบังคับและข้อพึงปฏิบัติต่างๆ เป็นต้น การได้รับโอกาสเช่นนี้ จะทำให้นักศึกษามีความรู้ดีว่าสถาบันเป็นของนักศึกษา นักศึกษาจะมีความพึงพอใจที่จะปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ เพื่อนำชื่อเสียงมาสู่สถาบัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Lockin (1976 อ้างถึงในมันทนา แขวงโสภา, 2538:17) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัย 4 แห่ง เกี่ยวกับค่านโยบาย กฎระเบียบ การบริหารสถาบันและการแบ่งหน้าที่ของหน่วยงานในการปกครองสถาบันพบว่า สถาบันที่นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมการบริหารสถาบันอย่างเต็มที่ จะมีกฎระเบียบ รวมทั้งนโยบายทางด้านสังคมและวิชาการไม่เคร่งครัด อาจารย์และนักศึกษามีโอกาสร่วมถกเถียง และอภิปรายปัญหาทางการศึกษาได้มากกว่าสถาบันที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาเข้าร่วมเพียงบางส่วน

ดังนั้นการบริหารสถาบันจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับผู้บริหารด้วย ซึ่งประภาพรรณ สุวรรณสุข (2526) ได้ให้ความเห็นว่า โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษามีบทบาทในการ ให้การศึกษา อบรมปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตยอย่างเป็นทางการได้ดีที่สุด ทั้งนี้เพราะความพร้อมทั้งทางด้านบุคลากรและวัสดุอุปกรณ์ ผู้บริหารจึงควรสร้างบรรยากาศสถาบันให้เป็นแบบประชาธิปไตย โดยจะต้องปฏิบัติดังนี้

- 1) ต้องสร้างบุคลิกภาพให้เป็นนักประชาธิปไตย เช่น เคารพกฎเกณฑ์ ไม่เก็บตัว มีความโอบอ้อมอารี ไว้วางใจผู้อื่น ชอบช่วยเหลือผู้อื่นและเป็นคนมีเหตุผล
- 2) ต้องดำเนินการบริหารแบบประชาธิปไตย คือ นโยบาย จุดหมายปลายทาง และการตัดสินใจดำเนินงานเป็นหมู่คณะ ผู้บริหารทำหน้าที่เป็นผู้นำในการพิจารณาตัดสินใจ มิใช่เป็นผู้สั่งการแต่เพียงผู้เดียว ครูทุกคนมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือและแสดงความคิดเห็น
- 3) ต้องส่งเสริมให้มีการจัดประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ให้นักศึกษา โดยวิธีการปกครองแบบประชาธิปไตย คือ จัดการปกครองโดยให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการเลือกผู้แทนของตนเองเข้าบริหารกิจการด้านต่าง ๆ มีการจัดตั้งสโมสรนักศึกษาหรือคณะกรรมการนักศึกษา ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการออกกฎ ระเบียบต่าง ๆ ของสถาบัน มีการจัดตั้งกลุ่มและชมรมต่าง ๆ ขึ้นในสถาบัน

สรุปได้ว่า ในการปลูกฝังการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตยภายในสถาบันผู้บริหาร ต้องให้ความสำคัญและตระหนักถึงบทบาทความรับผิดชอบในการบริหารงาน ให้สอดคล้องกับการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตย ผู้บริหารต้องสร้างบุคลิกภาพให้เป็นนักประชาธิปไตย ต้องดำเนินการบริหารแบบประชาธิปไตย และวางแผนเพื่อกำหนดรูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย เช่น การแต่งตั้ง การปกครอง การบังคับบัญชา การหาคนมาดำรงตำแหน่งต่าง ๆ รวมทั้งการเลือกอธิการบดี ซึ่งมาจากการเลือกตั้ง การเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหาร เป็นต้น ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาสามารถทำให้ดูเป็นตัวอย่างได้ว่าเป็นคือประชาธิปไตย ในการวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมด้านการบริหาร หมายถึง ลักษณะสภาพการณ์การบริหารภายในสถาบันของผู้บริหารที่สอดคล้องกับการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตย ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้ บุคลิกภาพของผู้บริหาร การวางแผนการจัดองค์กร การสั่งงาน การจูงใจให้ผู้ร่วมงานได้ร่วมคิดร่วมแก้ปัญหา การส่งเสริมการจัดกิจกรรมต่างๆ และการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในสถาบัน

6.2.2 สภาพแวดล้อมด้านการเรียนการสอน

ภารกิจหลักของสถาบันศึกษา คือการจัดการเรียนการสอนให้คนมีความรู้ มีความคิด การที่จะให้คนมีความรู้ ความคิดไปในแนวทางใด ก็ต้องจัดการเรียนการสอนไปในแนวทางนั้น เช่นเดียวกันถ้าพัฒนาการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับประชาธิปไตย ก็เป็นโอกาสหนึ่งที่สถาบันการศึกษาจะมีส่วนช่วยในการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งการจัดการเรียนการสอนอาจเป็นหลักสูตรเกี่ยวกับการพัฒนาประชาธิปไตยโดยตรง หรืออาจจะสอดแทรกเข้าไปในวิชาอื่นก็ได้ ในปัจจุบันมีหลายสถาบันได้นำหลักสูตรที่เกี่ยวกับการพัฒนาประชาธิปไตยนี้ใส่ไว้ในวิชาพื้นฐาน หรือวิชาการศึกษาทั่วไปให้นักศึกษาปีที่ 1 และปีที่ 2 ได้เรียนในหมวดวิชาสังคมศึกษาหรือสังคมศาสตร์ เช่นเดียวกับการจัดการศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ได้ระบุมหาวิทยาลัยพื้นฐานทั่วไปให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต โดยกลุ่มวิชาสังคมไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต (ตรีชดา ปุ่นสำเรียง, 2541: 11 – 12) ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสนับสนุนระบอบประชาธิปไตย กระทำได้ดังนี้ (ประคัม นิลพั่งงา, 2525: 52 – 56 และ วิษณุ เครืองาม, 2534: 11-12)

1) วิธีการศึกษาก็มีส่วนสำคัญในการช่วยพัฒนาประชาธิปไตย วิธีการศึกษา หมายถึง วิธีการสอน การตรวจข้อสอบ และการวัดผลต่าง ๆ ซึ่งจะต้องพัฒนาวิธีการศึกษาให้ไปกันได้กับประชาธิปไตย กล่าวคือ การศึกษาในห้องเรียนนักศึกษาจะต้องให้ความสนใจกับความรู้ซึ่งอาจารย์หรือผู้บรรยายได้ให้แก่ตน เพราะเป้าหมายของการศึกษาก็เพื่อให้นักศึกษาได้รับความรู้ นักศึกษาจะต้องไม่ขาดเรียนโดยไม่มีเหตุผล และควรจะต้องให้ความสนใจ และมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างจริงจัง การแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ การทำงาน

ตามคำสั่งของอาจารย์ การค้นคว้าในห้องสมุด ในทำนองเดียวกันอาจารย์ผู้บรรยายก็ควรจะมีแนวการสอนที่มุ่งให้เกิดประชาธิปไตยแก่นักศึกษาให้มาก เช่น การจัดให้ทำงานเป็นกลุ่ม (Group Work) การอภิปรายกลุ่ม การจัดแสดงประชามติ การค้นคว้านอกห้องเรียน ฯลฯ การเพิ่มความรู้อยู่อาศัยวิธีการประชาธิปไตยนั้น อาจารย์ผู้บรรยายจะต้องไม่ผูกขาดความเห็นไว้แต่ผู้เดียว สิ่งใดเป็นความคิดเห็น อาจารย์หรือผู้บรรยายจะต้องยินยอมให้นักศึกษาแสดงความเห็น ไม่ว่าจะไปในทางสนับสนุนหรือคัดค้านก็ตาม ซึ่งจากการศึกษาของอภิวัฒน์ พิมลแสงสุริยา (2535) พบว่า การที่ครูอาจารย์ให้โอกาสในการซักถามข้อสงสัยภายในชั้นเรียนนั้น ที่มีความสัมพันธ์กับความมีวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ

2) อาจารย์และนักศึกษาควรมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทั้งนี้เพราะว่าองค์ประกอบของวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยที่สำคัญคือ อาจารย์กับนักศึกษา ถ้าต่างคนต่างก็มุ่งจะหันหลังให้กัน ก็จะทำให้ขาดการประสานงาน และความร่วมมือกันอาจกลายเป็นผลร้ายต่อการสร้างความเข้าใจ ความสัมพันธ์นี้อาจเปรียบเทียบกับตัวอย่างของอำนาจอธิปไตย ซึ่งแบ่งออกเป็นอำนาจนิติบัญญัติ (การออกกฎหมาย) อำนาจบริหาร (การรักษากฎหมาย) และอำนาจตุลาการ (การตีความกฎหมาย) ซึ่งเป็นหลักสำคัญของประชาธิปไตย อำนาจทั้ง 3 จะต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด สามารถเข้าใจซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดี

ประภาพรรณ สุวรรณสุข (2526): ครูทอง ชนบท (2534: 12 –13) และ Ebenstien (1962: 43) ได้สรุปบทบาทของครูอาจารย์ในการส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ดังนี้

1) ครูต้องมีพฤติกรรมและบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตย เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักศึกษา คือ เคารพกฎหมายหรือกฎข้อบังคับของสถาบัน ไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น ทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ใฝ่หาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ มีใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

2) ครูควรสร้างสัมพันธ์อันดีกับนักศึกษา และต้องจัดบรรยากาศของห้องเรียนให้เป็นแบบประชาธิปไตย ส่งเสริมให้นักศึกษาพูดมากกว่าที่ครูจะพูดให้ฟัง เพื่อฝึกให้มีความกล้า และมีความคิดสร้างสรรค์

3) ครูต้องใช้วิธีการสอนแบบประชาธิปไตย ให้เสรีภาพ เปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย โดยใช้วิธีการสอนแบบสืบสวนสอบสวน การสอนแบบแก้ปัญหา การสอนแบบวิทยาศาสตร์ การสอนแบบทดลอง การสอนแบบกลุ่ม เป็นต้น เพื่อปลูกฝังการทำงานแบบประชาธิปไตย เช่น คิดร่วมกัน อภิปรายร่วมกัน ตัดสินปัญหาและประเมินผลงานร่วมกัน พร้อมทั้งฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

จะเห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมด้านการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษา มีส่วนช่วยในการพัฒนาประชาธิปไตยทั้งกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน บรรยากาศในห้องเรียน บทบาทของครูผู้สอนก็มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะเป็นผู้ที่ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ฝึกฝนให้นักศึกษา ได้มีความรู้ ความสามารถ ใช้เหตุผล สติปัญญา รวมถึงการยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากตน อันถือเป็นพื้นฐานของประชาธิปไตย สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมด้านการเรียนการสอนของสถาบันการศึกษาพยาบาล หมายถึง ลักษณะสภาพการณ์ในสถาบันการศึกษา ที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอน ที่สนับสนุนการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตย ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้ วัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการสอน บรรยากาศในการเรียนการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ และการประเมินผล

6.2.3 สภาพแวดล้อมด้านกิจกรรมนักศึกษา

จากการศึกษาพบว่า งานกิจการนักศึกษามีส่วนอย่างมากในการพัฒนาคนให้เป็นคนดี คนเก่ง ทำให้นักศึกษามีจิตสำนึกของการใฝ่รู้และรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม (Gustitus, Golden and Hazler, 1986 อ้างถึงใน สุรพงษ์ ชูเดช, 2534) สอดคล้องกับการศึกษาของ ชลัชจงสีพันธ์ (2527) พบว่า ตัวแปรที่มีบทบาทต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เด่นชัดมาก คือ ด้านกิจกรรมส่งเสริมหลักสูตร ซึ่งการจัดกิจกรรมนักศึกษามีประโยชน์ในแง่การส่งเสริมการศึกษาให้สมบูรณ์ Ebel (1985) ให้ความเห็นว่ สถาบันการศึกษามีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือการผลิตบัณฑิตให้เป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย การอุดมศึกษาถือเป็นจุดศูนย์กลางทางการเมือง ทุกคนต้องรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งสถาบันการศึกษาสามารถผลิตบัณฑิตที่มีคุณลักษณะที่ต้องการนี้ได้ด้วยการจัดหลักสูตร โดยเฉพาะหลักสูตรวิชาพื้นฐานและการจัดกิจกรรมนักศึกษา สามารถสรุปได้ดังนี้ (Frederick, 1959 อ้างถึงในสาณี สุวรรณพัฒน์, 2536)

- 1) เป็นการเตรียมตัวนักศึกษาสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคมประชาธิปไตย
- 2) ส่งเสริมความมีระเบียบวินัยในตนเอง
- 3) ให้อำนาจวิธีการทำงานร่วมกัน
- 4) เพิ่มพูนความสนใจของนักศึกษาให้กว้างขวางขึ้น
- 5) ให้สำนึกในการปฏิบัติตามข้อบังคับและระเบียบแบบแผน
- 6) พัฒนาความสามารถพิเศษของนักศึกษา
- 7) ส่งเสริมแรงขับที่เป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษา
- 8) พัฒนาความสามัคคีในสถาบัน

ดังนั้นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนักศึกษา ย่อมช่วยให้นักศึกษามีความพร้อมด้านต่าง ๆ หลายด้านเพิ่มขึ้น เช่น มีลักษณะความเป็นผู้นำสูงขึ้น มีบุคลิกภาพแสดงตัวมากขึ้น (ศานติ สุวรรณพัฒน์, 2536) และที่สำคัญนักศึกษาก็จะมีลักษณะของผู้ที่มีความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมด้วย การเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมนักศึกษา ถือได้ว่าเป็นการเรียนรู้ประชาธิปไตยในวิทยาลัยหรือในมหาวิทยาลัย โดยมีองค์การนักศึกษาเป็นหน่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Change Agent) ที่สำคัญ กิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นการแสดงออกซึ่งการฝึกฝนประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นการใช้สิทธิเสรีภาพในด้านใด ๆ ควรจะต้องฝึกฝนให้นักศึกษารับผิดชอบต่อส่วนรวมและมีเหตุผลต่อบุคคลอื่น การสอนค่านิยมในเรื่องการเสียสละเพื่อส่วนรวม การสอนให้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การสอนให้ยอมรับสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของผู้อื่น เป็นต้น โดยที่ค่านิยมในสังคมไทยเน้นอยู่ที่ระบบอาวุโสและความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้อง ฉะนั้นเราจะต้องตีความเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้องไปในทางบวก กล่าวคือการทำหน้าที่รุ่นพี่รุ่นน้องเคารพเชื่อฟังรุ่นพี่ก็เพราะรุ่นพี่กระทำตนเป็นแบบอย่าง (Model) ที่ดีของรุ่นน้อง เช่น การเสียสละ ความรับผิดชอบ การมีเหตุผล เป็นต้น ถ้ารุ่นพี่ต้องการได้รับการเคารพจากรุ่นน้อง ด้วยความเต็มใจก็ต้องทำตนให้รุ่นน้องเกิดความศรัทธา และประพฤติตนอย่างมีเหตุผล มีหลักเกณฑ์ ไม่ใช่อารมณ์ ทำนองเดียวกันรุ่นน้องก็จะได้รับการฝึกฝนให้เป็นคนรู้จักมีเหตุผล เสียสละเพื่อส่วนรวม รักษาระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรควรจะต้องสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย ซึ่งได้แก่ หลักเสรีภาพ ความเสมอภาคและภราดรภาพ โดยทดลองให้ฝึกปฏิบัติในระหว่างเป็นนักศึกษาด้วยกัน เช่น

1) การเลือกตั้งกรรมการต่าง ๆ ในองค์การนิสิตนักศึกษา การเลือกตั้งจะต้องมีขบวนการตามแบบอย่างประชาธิปไตย เช่น การจัดกลุ่มหาเสียงทำนองพรรคการเมือง การแถลงนโยบายของกลุ่ม การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง การสรรหาผู้สมัครที่มีอุดมการณ์และความรู้ความสามารถเหมาะสม การจัดหน่วยเลือกตั้ง การนับคะแนนเสียง ตลอดจนประกาศผล ซึ่งนักศึกษาต้องยอมรับมติส่วนใหญ่ของนักศึกษาด้วยกัน เมื่อจะแสดงการคัดค้านก็ต้องให้อยู่ในขอบเขตของกฎหรือระเบียบ

2) การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการทำงานเป็นกลุ่ม การประสานงานหรือการให้ความร่วมมือระหว่างบุคคลหลายฝ่าย แม้ว่าจะเป็นนักศึกษาชายหรือนักศึกษาหญิงหรือนักศึกษาชั้นใดวัตถุประสงค์ก็เพื่อฝึกฝนการทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งจะทำให้เกิดเป็นพลังกลุ่ม (Group Dynamic) ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ นักศึกษาจะเรียนรู้การวางแผน การรับผิดชอบต่อตนเอง การรับผิดชอบต่อส่วนรวมหรือหมู่คณะ ความซื่อสัตย์ ความอดทน การรักษาระเบียบวินัย การผ่อนปรนและการประสานงาน ความเสียสละ การรักหมู่คณะ คุณสมบัติเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

การจัดตั้งกลุ่มชมรมและการร่วมกิจกรรมของนิสิตนักศึกษาเพื่อประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ถือเป็นการช่วยให้บุคคลมีการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นคณะ แบ่งอำนาจหน้าที่กันทำตามความถนัด ทำให้มีการแสดงความคิดเห็น รับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น มีความคิดริเริ่มและเสนอแนะแนวทางต่าง ๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถือเป็นการฝึกความเป็นประชาธิปไตยโดยตรงซึ่งกิจกรรมเสริมหลักสูตรนี้นักศึกษาได้ดำเนินการบริหารกันเอง มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะเป็นการฝึกหัดให้นักศึกษาได้ทดลองปฏิบัติตามหลักการของประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยนำหลักการประชาธิปไตยซึ่งได้แก่ หลักเสรีภาพ หลักความเสมอภาค และหลักภราดรภาพ โดยฝึกให้นักศึกษาได้เข้าใจและมีความศรัทธาต่อหลักการดังกล่าว ฝึกให้นักศึกษามีอุดมการณ์ (Ideology) และจำต้องฝึกให้นักศึกษาได้ปฏิบัติหลักการแต่ละอย่างให้เป็นวิถีชีวิต (Way of life) ตลอดถึงการฝึกฝนกติกาซึ่งได้แก่กฎหรือระเบียบนั้น ๆ ตัวอย่างในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย องค์การนักศึกษาจะต้องวางระเบียบอันเป็นรูปแบบ (Form) ของประชาธิปไตย ซึ่งได้แก่ การให้เสรีภาพ ความเสมอภาคและภราดรภาพแก่นักศึกษาทุกคน แต่ในขณะเดียวกันองค์การนักศึกษา ได้มีโอกาสใช้หรือแสดงออกซึ่งสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบในเสรีภาพและความเสมอภาคนั้น ๆ โดยฝึกให้นักศึกษาเคารพกฎหรือระเบียบโดยเคร่งครัด นักศึกษาผู้ใดฝ่าฝืนต้องได้รับโทษ อาจฝึกนักศึกษาในประการสำคัญดังต่อไปนี้ (ประดับ นิลพงา, 2525: 48 – 52)

1) เสรีภาพ จะต้องให้นักศึกษาใช้เสรีภาพในด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เสรีภาพที่สำคัญ ๆ ซึ่งควรจะเน้นคือ เสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ และการโฆษณา ซึ่งได้แก่การจัดกลุ่มหรือชมรมการศึกษา ปัญหาการเมือง การไต่สวน การวิพากษ์วิจารณ์ การออกหนังสือพิมพ์ในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นตามระบอบประชาธิปไตย เสรีภาพในการชุมนุมโดยเปิดเผย ซึ่งได้แก่การจัดกลุ่มหรือพรรคการเมืองเพื่อจัดส่งสมาชิกเข้ารับเลือกตั้งเป็นนายกองค์การนิสิตนักศึกษา หรือเป็นกรรมการบริหารอื่นใด โดยจำลองมาจากรูปแบบพรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตย เป็นการฝึกให้ใช้เสียงข้างมากและเคารพเสียงข้างน้อย

2) ความเสมอภาค ในการใช้เสรีภาพจะต้องไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ อันได้แก่ฐานะทางสังคม หรือข้อจำกัดอื่นใด โดยจะต้องมีธรรมเนียมขององค์การนักศึกษาให้ความคุ้มครองนักศึกษาทุกคนอย่างเสมอภาคกัน ถ้าผู้ใดมาใช้สิทธิหรือละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นบุคคลนั้นจะต้องได้รับโทษตามธรรมเนียมขององค์การนักศึกษา และธรรมเนียมก็ต้องบอกหลักประกันความเสมอภาคไว้อย่างชัดเจน

3) ภราดรภาพ องค์การนักศึกษาจะต้องส่งเสริมความสามัคคี การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาด้วยกันฉันญาติมิตร และจะต้องจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะป็นสิ่งประสานให้เกิดความสัมพันธ์ฉันญาติมิตรในหมู่นักศึกษาด้วยกัน เช่น กิจกรรมกีฬา การบันเทิง

ทักษะศึกษานอกสถานที่ การได้วาที การประกวดต่าง ๆ ในงานชุมนุมนักศึกษาของสถาบันการศึกษานั้น ๆ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เกิดมิตรภาพ และจะสามารถทำให้เกิดการรักหมั่นคณะ ความสามัคคีกลมเกลียว การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การประสานงาน เป็นต้น ซึ่งจะเกิดประโยชน์กับระบอบประชาธิปไตยอย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ประชาธิปไตยไม่ใช่จะสร้างให้เกิดขึ้นได้โดยง่าย จะต้องมีการฝึกฝนให้นักศึกษาได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติตามหลักการอย่างถูกต้อง ไม่มีวิถีทางอย่างอื่นที่จะทำให้เกิดประชาธิปไตยขึ้นในหมู่นักศึกษาได้ นอกจากการฝึกให้นักศึกษาเหล่านี้ได้ปฏิบัติตามตั้งแต่แรกเริ่ม ในที่สุดนักศึกษาเหล่านี้ก็จะมีความรู้สึก สรทธาในหลักประชาธิปไตยและจะให้ความร่วมมือมีส่วนร่วมในการทำงานแบบประชาธิปไตย ซึ่งสถาบันอุดมศึกษามีบทบาทอย่างยิ่งในการช่วยส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย ให้ความรู้ เสนอแนะ เรียกร้องสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย และยังเป็นองค์กรที่มีบทบาทในการผลิตชนชั้นนำของชาติ บทบาทในการปลูกฝังการดำเนินชีวิตที่เป็นประชาธิปไตย บทบาทในการสร้างตัวอย่างที่ดีของความเป็นประชาธิปไตย เป็นต้น

สภาพแวดล้อมด้านการจัดกิจกรรมของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุขที่สนับสนุนการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตย

การแสดงบทบาทของนิสิตนักศึกษาทางสังคมและการเมือง ถือได้ว่าเป็นการแสดงบทบาทต่อสังคมภายนอก ตามความสมัครใจของนิสิตนักศึกษาในการที่จะเข้าร่วม และการที่จะแสดงบทบาทได้นั้นต้องมีพื้นฐานความรู้ในหลักวิชาการต่าง ๆ โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนในสถาบัน (จิตติกันต์ ธนาโอฬาร, 2537) นอกจากนั้นแล้วก็ยังมีกระบวนการของการทำกิจกรรมประเภทต่างๆ ที่เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนานักศึกษาด้วย กิจกรรมนักศึกษาเป็นสภาพแวดล้อมอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในสถาบันการศึกษา ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของนักศึกษาทำให้นักศึกษาได้เกิดการเรียนรู้กระบวนการทางการเมืองด้วยตนเองและการตระหนักถึงบทบาทของตนเองต่อสังคมส่วนรวม ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การพัฒนาความสนใจทางการเมืองและการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในกลไกทางการเมืองของประเทศในอนาคต เพราะรูปแบบการดำเนินกิจกรรมนักศึกษานั้นจะมีองค์การนักศึกษาคือ สถานักศึกษาหรือสโมสรนักศึกษา มีการใช้ระบบการเลือกตั้ง เพื่อเลือกผู้นำนักศึกษาที่จะเป็นตัวแทนในการดำเนินการบริหารจัดการและจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในสถาบัน ในบรรยากาศของประชาธิปไตย โดยเปิดโอกาสให้มีการลงสมัครรับเลือกตั้ง มีการหาเสียง และมีการลงคะแนนเสียงเช่นเดียวกับกระบวนการทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในสถาบันในรูปแบบของชมรมนักศึกษา เป็นการฝึกการทำงานกลุ่มและการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น โดยยึดเสียข้างมากและผลประโยชน์ต่อส่วนรวมในการตัดสินใจ ถือได้ว่าเป็นหลักของการปฏิบัติกิจกรรม

ประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นได้ในสถาบันการศึกษา ดังนั้นสถาบันการศึกษาพยาบาลควรมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสม มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและให้โอกาสในการตัดสินใจและกำหนดโครงการต่าง ๆ ตามความต้องการของนักศึกษาพยาบาล เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตยของนักศึกษาพยาบาล

สรุปได้ว่าสภาพแวดล้อมของสถาบันการศึกษาทั้งด้านการบริหาร การเรียนการสอน และกิจกรรมนักศึกษา มีอิทธิพลต่อการพัฒนานักศึกษาด้านต่าง ๆ รวมทั้งการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตยของนักศึกษาด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2525) พบว่า สิ่งแวดล้อมมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และการที่บุคคลจะมีความรู้ ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ดีหรือไม่ดี และเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองมากหรือน้อยนั้น ส่วนหนึ่งย่อมได้รับการอบรมขัดเกลามาจากสภาพบรรยากาศในสถาบันการศึกษาที่นิสิตนั้นศึกษาอยู่ (ปรกรณ์ คุณารักษ์, 2523) สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมด้านกิจกรรมนักศึกษาพยาบาล หมายถึง สภาพการณ์ในสถาบันที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้นักศึกษาพยาบาลทุกคน นอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน โดยมุ่งหวังให้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตย รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมของนักศึกษาในวิทยาลัย ระหว่างวิทยาลัย และในชุมชน

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตย

7.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

งานวิจัยในประเทศ

ชัยวัฒน์ รัชชจร (2522) ศึกษาความเข้าใจและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน อ.ชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงระดับความเข้าใจทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองรวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่มีต่อความเข้าใจและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการศึกษาคือ เพศและระดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนในเขตเทศบาล นอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาล จำนวน 332 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า เพศและระดับการศึกษามีผลต่อการเข้าร่วมทางการเมือง ผู้ที่มีการศึกษายิ่งสูงขึ้นไปจะมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้มีการศึกษาระดับต่ำ

มานะศรี ยงเจริญ (2523) ศึกษาการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 และ 4 มหาวิทยาลัยรามคำแหง มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจพฤติกรรมการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการศึกษา คือ เพศ อายุ ปีที่สมัครเข้าศึกษา ที่อยู่อาศัย ค่าใช้จ่ายประจำ อาชีพบิดา วุฒีก่อนเข้าศึกษา ความรู้และความสำนึกทางการเมือง กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ชั้นปีที่ 3 – 4 มหาวิทยาลัยรามคำแหงที่เข้าศึกษาปี พ.ศ. 2519-2520 จำนวน 701 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาที่มีอายุมากเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่ากลุ่มที่มีอายุน้อย นักศึกษาที่สมัครเข้าศึกษาในปีการศึกษา 2519 มีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่านักศึกษาที่เข้าศึกษาในปีการศึกษา 2520 ในด้านการประท้วงและการลงคะแนนเสียง และนักศึกษาที่มีความสำนึกในทางการเมืองสูงจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่า นอกจากนั้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านสถานภาพส่วนบุคคล สถานภาพสังคม ความรู้และทัศนคติทางการเมืองกับกิจกรรมทางการเมืองมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ ($v = 0.00 - 0.25$)

เสน่ห์ นนทะโชติ (2524) ศึกษาการสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนชนบทไทยที่บ้านวังคล้า อ.เสิงสาง จ.นครราชสีมา จำนวน 750 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแบบแผนและหาความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการศึกษาคือ ระดับการศึกษาและช่องทางการสื่อสารทางการเมือง เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า ผู้มีระดับการศึกษาสูง มีแนวโน้มที่จะมีระดับการเข้าร่วมทางการเมืองค่อนข้างสูงกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำ และประชาชนได้รับอิทธิพลจากสื่อมวลชนมากกว่าการสื่อสารระหว่างบุคคล

พงษ์ศรี บุญสุวรรณ (2532) ศึกษาการเปิดรับข่าวสารการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยครุนครสวรรค์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสารการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ตัวแปรอิสระที่ใช้ศึกษา คือ เพศ ระดับการศึกษา โปรแกรมวิชาเอก กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาวิทยาลัยครุนครสวรรค์ที่กำลังศึกษาอยู่ในปีการศึกษา พ.ศ. 2531 จำนวน 240 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษากลุ่มที่เปิดรับข่าวสารมากจะเปิดรับจากวิทยุ โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์มากกว่านิตยสาร ข่าวที่เปิดรับมากได้แก่ข่าวเกี่ยวกับสถานการณ์บ้านเมือง นักศึกษากลุ่มที่มีส่วนร่วมทางการเมืองมากร่วมกิจกรรมการชักชวนผู้อื่นไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด แต่ร่วมกิจกรรมการแสดงความคิดเห็นและอภิปรายทางการเมืองน้อยที่สุด นักศึกษาชายและหญิงเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนไม่แตกต่างกัน และการเปิดรับข่าวสารการเมืองจากสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความสัมพันธ์กันค่อนข้างต่ำ ($0.0564-0.3215$)

จตุรงค์ ผ่องอำเจียก (2533) ศึกษาภาวะผู้นำและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในชุมชนแออัดกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนแออัด ในเขตเลือกตั้งที่ 2 กรุงเทพฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในชุมชนแออัดกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ตัวแปรที่ศึกษาคือ เพศ อายุ ศาสนา การศึกษา อาชีพ สถานภาพทางเศรษฐกิจ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้นำชุมชนจำนวน 29 ชุมชน 5 เขตการปกครอง คือ เขตพระนคร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย เขตปทุมวัน เขตสัมพันธวงศ์ และเขตบางรัก เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่มีภาวะความเป็นผู้นำสูงจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่มีภาวะความเป็นผู้นำต่ำ และมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญระหว่างภาวะผู้นำและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในชุมชนแออัด ในเขตเลือกตั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร

เกรียงไกร จงเจริญ (2535) ศึกษาผู้นำกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองและคุณสมบัติ วิธีการที่ผู้นำชุมชนสามารถชักจูงให้สมาชิกเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ตัวแปรที่ใช้ศึกษาคือ ภูมิฐานะ ตำแหน่งผู้นำชุมชน อายุ อาชีพ ระยะเวลาการอยู่ในตำแหน่ง กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้นำชุมชนแขวงวัดพระยาไกร แขวงบางคอกแหลม แขวงบางโคล่ จำนวน 285 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคลในชุมชน และมีส่วนในการชักจูงโน้มน้าวให้ประชาชนในชุมชนไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ตนเองเห็นว่าเหมาะสม

อภิวุฒิ พิมพ์แสงสุริยา (2535) ศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม: ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชั้นปีที่ 2 – 4 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรกับวัฒนธรรมทางการเมือง ตัวแปรอิสระที่ใช้ศึกษา คือ เพศ อายุ ภูมิฐานะ ประเภทบุคคลที่นักศึกษาพักอาศัยอยู่ด้วย อาชีพของบิดามารดา รายได้ของครอบครัว ชั้นปีที่ศึกษา สาขาวิชาที่เรียน การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือชมรม การที่บิดามารดา ครูและรุ่นพี่ให้โอกาสแสดงความคิดเห็น กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา พ.ศ. 2534/2 จำนวน 200 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า เพศและการที่ครูอาจารย์ให้โอกาสในการซักถามข้อสงสัยภายในชั้นเรียนมีความสัมพันธ์กับความมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม แต่ตัวแปรอื่นๆ ไม่มีความสัมพันธ์กับความมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จิตติกันต์ ธนาโอฬาร (2537) ศึกษาเรื่องการสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย: เฉพาะกรณีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของการสื่อสารทั้งสื่อบุคคลและสื่อมวลชนและความคิดเห็นของนักศึกษาในการสื่อสารทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ตัวแปรอิสระที่ใช้ศึกษาคือ เพศ สถานภาพ ลักษณะของพื้นที่ในการศึกษาระดับมัธยมปลาย แหล่งที่พักหรือบุคคลที่อาศัยอยู่ด้วย กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีชั้นปีที่ 2 – 4 ปีการศึกษา พ.ศ. 2536 จำนวน 611 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนและการสื่อสารกับสื่อบุคคลมีผลต่อการพัฒนาทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนการเปิดรับข่าวสารการเมือง นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่ติดตามจากสื่อโทรทัศน์ในระดับค่อนข้างสูง และจากหนังสือพิมพ์และวิทยุในระดับปานกลาง สื่อบุคคลที่นิสิตนักศึกษามีการสื่อสารทางการเมืองด้วยมากที่สุดคือ กลุ่มเพื่อน รองลงมาคือ บุคคลในครอบครัว โดยมีการสื่อสารกับสื่อบุคคลทั้งสองกลุ่มเป็นครั้งคราว ส่วนครู – อาจารย์เป็นสื่อบุคคลที่นิสิตนักศึกษามีการสื่อสารทางการเมืองด้วยในระดับค่อนข้างน้อยมาก

อุษา โหราเรื่อง (2540) ศึกษาการเปิดรับข่าวสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบและหาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารการเมืองและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ตัวแปรอิสระที่ใช้ศึกษาคือ เพศ อายุ กลุ่มสาขาวิชาที่ศึกษา เวลาที่ศึกษา สถานภาพการทำงาน อาชีพ และการเปิดรับข่าวสาร กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐประเภทจำกัดรับ ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 414 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาเปิดรับข่าวสารการเมืองระดับประเทศในภาพรวมปานกลาง โดยเปิดรับจากสื่อมวลชนมากกว่าสื่อบุคคล ระดับการเปิดรับข่าวสารการเมืองจากสื่อมวลชนแตกต่างกันตามอายุ จากสื่อบุคคล แตกต่างกันตามเพศ อายุ และสถานภาพการทำงาน นักศึกษามีส่วนร่วมทางการเมืองระดับประเทศในภาพรวมค่อนข้างต่ำ ส่วนระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับมหาวิทยาลัยแตกต่างกันตามเพศ กลุ่มสาขาวิชา และสถานภาพการทำงาน โดยระดับการเปิดรับข่าวสารการเมืองของนักศึกษามีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา โดยมีค่าต่ำถึงปานกลาง

จันทิมา ทองเจริญ (2542) ศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านประชากร พฤติกรรมการสื่อสารกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาตัวแปรอิสระที่ใช้ศึกษาคือ เพศ อายุ รายได้ของครอบครัว และพฤติกรรมการสื่อสาร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง จำนวน 404 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาที่มีเพศ อายุ คณะที่ศึกษาและระดับรายได้ครอบครัวต่างกันจะมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และนักศึกษาที่เคยพูดคุยเรื่องการเมืองและอ่านหนังสือพิมพ์ทุกวัน จะมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง ส่วนนักศึกษาที่ดูโทรทัศน์ทุกวันจะมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับปานกลาง

งานวิจัยต่างประเทศ

Reagan (1981) ศึกษาการเปิดรับสื่อและการบูรณาการการสื่อสารในการทำนายกิจกรรมทางการเมือง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตัวทำนายกิจกรรมทางการเมืองด้านการออกเสียงและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ตัวแปรอิสระที่ศึกษาคือ การศึกษา ระยะเวลาการพักอาศัย และการเปิดรับสื่อ กลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนในสหรัฐ จำนวน 17 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนร้อยละ 92 มีส่วนร่วมในกิจกรรมการออกเสียง โดยการรับสื่อมวลชนอย่างต่อเนื่องเป็นตัวทำนายที่ดีในการออกเสียงและการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง นอกจากนี้พบว่าการใช้สื่อสิ่งพิมพ์จะเป็นตัวทำนายทางบวก แต่สื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นตัวทำนายทางลบ

Rothacker (1985) ศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองของพยาบาลใน Tennessee ตัวแปรอิสระที่ศึกษาคือ ระดับการศึกษา ลักษณะอาชีพ อายุ สถานภาพทางสังคม-เศรษฐกิจ ขนาดชุมชนที่พยาบาลทำงาน เพศ และลักษณะทางภูมิศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างเป็นพยาบาลวิชาชีพระดับผู้บริหารและระดับปฏิบัติใน Tennessee จำนวน 202 คน เครื่องมือที่ใช้คือ กิจกรรมทางการเมืองของ Woodward and Roper (1950) ในการวัดพฤติกรรมทางการเมือง ผลการวิจัยพบว่าพยาบาลที่จบปริญญาโทหรือการศึกษาระดับสูงให้ความสำคัญในกิจกรรมทางการเมืองมากกว่าพยาบาลระดับปริญญาตรี และพยาบาลฝ่ายการศึกษาให้ความสำคัญในกิจกรรมทางการเมืองมากกว่าผู้บริหารการพยาบาลและพยาบาลฝ่ายปฏิบัติ

Hofmann (1989) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพการเป็นสมาชิกสมาคมพยาบาลใน New York การเกี่ยวข้องทางการเมืองและกิจกรรมทางการเมืองของพยาบาลกับความต้องการประเด็นทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพยาบาล ตัวแปรอิสระที่ศึกษาคือ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ครอบครัว ประสบการณ์การทำงาน กลุ่มตัวอย่างเป็นพยาบาลที่เป็นสมาชิกสมาคม

NYSNA จำนวน 341 คน ไม่เป็นสมาชิก 304 คน เครื่องมือที่ใช้คือ การวัดการเกี่ยวพันทางการเมืองของ Campbell, Converse, Miller and Stokes และเครื่องมือกิจกรรมทางการเมืองของ Milbrath ผลการวิจัยพบว่า การเป็นสมาชิกสมาคมพยาบาล ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงานมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเกี่ยวข้องทางการเมืองและกิจกรรมทางการเมือง และพบว่ากิจกรรมทางการเมืองที่พยาบาลมีส่วนร่วมร้อยละ 90 คือการออกเสียง (voting)

Leonard (1994) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและความคาดหวังทางการเมืองของพยาบาลในนิวยอร์ก มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นที่การปฏิบัติ ระดับการศึกษาและการเป็นสมาชิกในองค์กรวิชาชีพ ตัวแปรอิสระที่ศึกษาคือ พื้นที่การปฏิบัติ ระดับการศึกษา การเป็นสมาชิกองค์กร กลุ่มตัวอย่างเป็นพยาบาล 108 คน ใช้แบบสอบถาม PEPQ ของ Daffin (1988) ที่จะศึกษาบทบาททางการเมือง 9 รูปแบบ คือ การออกเสียง การรณรงค์หาเสียง ผู้เล่นการเมือง ผู้ควบคุม เครือข่าย นักพูด ผู้เจรจา ผู้นำและผู้ต่อต้าน ผลการวิจัยพบว่า พยาบาลที่มีระดับการศึกษาระดับปริญญาโทหรือปริญญาเอกได้ให้ความสำคัญกับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าพยาบาลระดับปริญญาตรี นักการศึกษาได้ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าพยาบาลฝ่ายปฏิบัติ และสมาชิกองค์กรวิชาชีพให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในบทบาทด้านการรณรงค์ ผู้เล่นการเมือง และบทบาทผู้นำ

Guo (1996) ศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างข่าวสารหนังสือพิมพ์ และโทรทัศน์ที่เกี่ยวกับสังคมประจักษ์ทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบความแตกต่างของข่าวสารหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ในการชักชวนบุคคลและการมีส่วนร่วม ตัวแปรอิสระที่ศึกษาคือ การรับสื่อหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ กลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนทั่วไป เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า การใช้สื่อเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง โทรทัศน์เป็นตัวทำนายทางบวกในการชักชวนและการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการรับข่าวสารทางโทรทัศน์เป็นเพราะความสนใจทางการเมืองทั่ว ๆ ไปและเป็นกิจกรรมที่กระทำเป็นประจำ แต่เนื้อหาสาระของข่าวสารหนังสือพิมพ์จะสามารถให้รายละเอียดได้มากกว่า

7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีประชาธิปไตย

ภายในประเทศ

เกษมสุข ศรีชนะนา (2534) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประชาธิปไตยดีเด่น ตามการรับรู้ของผู้บริหารและครู ตัวแปรที่ใช้ศึกษาคือ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน ขนาดโรงเรียน ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารและครูโรงเรียนประชาธิปไตยดีเด่นระดับเขตการศึกษา จำนวน 353 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยภายในโรงเรียนที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านผู้บริหารในการบริหารงานแบบประชาธิปไตย รองลงมาคือปัจจัยด้านครู ในการจัดกิจกรรมคณะกรรมการนักเรียนหรือสภานักเรียน การเปิดโอกาสให้นักเรียนสร้างข้อตกลงในห้องเรียนร่วมกันและควบคุมตนเอง ปัจจัยภายนอกโรงเรียนที่มีผลสำเร็จในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในระดับปานกลางคือ ปัจจัยด้านผู้ปกครองและด้านชุมชน

คุณณี สุทธิปริยาศรี (2539) ศึกษากระบวนการปลูกฝังค่านิยมและวิถีชีวิตประชาธิปไตยในสถาบันอุดมศึกษา ตัวแปรที่ศึกษาคือ อายุ เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การใช้เวลาว่างการอยู่ร่วม/แยกจากครอบครัว ภูมิสำเนาเดิม กลุ่มวิชา สถานที่ตั้ง บทบาทและวิธีการสอนของอาจารย์ สื่อการเรียน นโยบายและบรรยากาศที่ส่งเสริมประชาธิปไตย ระดับศึกษา รายได้และอาชีพของบิดมารดาหรือผู้ปกครอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 – 4 ในสาขาต่าง ๆ 10 สาขาวิชา ชั้นปีละ 10 คน จากสถาบันอุดมศึกษา 22 แห่ง ใน 4 ภูมิภาคและกรุงเทพมหานครจำนวน 2,876 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า นิสิตนักศึกษามีค่านิยมและวิถีชีวิตประชาธิปไตยในระดับมาก ได้รับการปลูกฝังค่านิยมและวิถีประชาธิปไตยจากสถาบันอุดมศึกษาในระดับปานกลาง แต่มีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับน้อย สำหรับรูปแบบการปลูกฝังควรมีการประสานกันทั้งที่บ้าน โรงเรียนและสื่อมวลชนอย่างต่อเนื่อง

พัชรี เฟิงประโคน(2539) ศึกษาการเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ข้อมูลระหว่างวิธีวิเคราะห์จำแนกกับวิธีวิเคราะห์ถดถอยลดจิสติก: กรณีศึกษาตัวแปรจำแนกวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบลำดับความสำคัญของตัวแปรที่สามารถอธิบายความแตกต่างระหว่างกลุ่มนิสิตนักศึกษา ตัวแปรที่ใช้ศึกษาคือ เพศ ภูมิสำเนา อาชีพบิดาหรือผู้ปกครอง รายได้ของครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู สาขาวิชา บรรยากาศในชั้นเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การเป็นสมาชิกกลุ่มของชมรมต่าง ๆ นอกเหนือจากชมรมในมหาวิทยาลัย การเปิดรับสื่อมวลชน และบุคลิกภาพ กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตนักศึกษาชั้นปีที่ 2 – 4 ระดับปริญญาบัณฑิต จำนวน 1,056 คน จากมหาวิทยาลัยในเขต

กรุงเทพมหานคร 7 สถาบัน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์ทั้ง 2 วิธี ตัวแปรที่มีผลต่อวิถีชีวิตประชาธิปไตยตามลำดับดังนี้ การเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร การเปิดรับสื่อสารมวลชน บรรยากาศในชั้นเรียน และจากการศึกษาด้วยวิธีวิเคราะห์จำแนก พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์กับการมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษา และผลการวิเคราะห์ด้วยวิธีวิเคราะห์ถดถอยลอจิสติก ได้ตัวแปรที่มีผลต่อการมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยโดยนิสิตนักศึกษาตามลำดับดังนี้ การเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร การเปิดรับสื่อสารมวลชน บรรยากาศในชั้นเรียน นิสิตนักศึกษาศาखाวิชา วิศวกรรมศาสตร์ บุคลิกภาพ บิดาทำงานในบริษัทเอกชน

อัญรามาณี สามีภักดี (2539) ศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารกับความรู้ ทักษะคิดและการมีส่วนร่วมส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย ของเยาวชนทั้งในระบบ/นอกระบบการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบและหาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารกับความรู้ ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย ตัวแปรอิสระที่ศึกษาคือ เพศ อายุ ระดับชั้นเรียน สังกัด รายได้ของครอบครัว พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร และความรู้ กลุ่มตัวอย่างเป็นเยาวชนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่สังกัดกรมสามัญศึกษาและสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนในระบบ / นอกระบบการศึกษา มีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน โดยพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารทั้งสองกลุ่มมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้การเปิดรับข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์จะมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยมากที่สุด รองลงมาคือ วิทยุ และสิ่งพิมพ์ พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารกับความรู้ ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนทั้งในระบบ/นอกระบบการศึกษา

มลลิตา คันศิริศรี (2540) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน: ศึกษากรณีนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตจังหวัดสมุทรปราการ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมประชาธิปไตย ตัวแปรอิสระที่ศึกษาคือ เพศ สถานภาพสมรสของผู้ปกครอง อาชีพบิดามารดา การอบรมเลี้ยงดู และบรรยากาศในโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในจังหวัดสมุทรปราการ ปีการศึกษา พ.ศ. 2540 จำนวน 344 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตยด้านสามัคคีมากที่สุด รองลงมาคือ ความคิดสร้างสรรค์และเคารพในสิทธิผู้อื่น โดยนักเรียนหญิงจะมีพฤติกรรมประชาธิปไตยมาก

กว่านักเรียนชาย นอกจากนั้นพบว่า บรรยากาศในโรงเรียนด้านจิตใจส่งผลต่อพฤติกรรม ประชาธิปไตยมากที่สุด รองลงมาคือบรรยากาศด้านกายภาพ

วริพรรณ วัชรวงศ์กุล (2542) ศึกษาการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน: ตามความคิดเห็นของครูในโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดกรมสามัญการศึกษา ตัวแปรอิสระที่ใช้ศึกษาคือ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ภูมิภาค กลุ่มตัวอย่างเป็นครูโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สังกัดกรมสามัญศึกษา 11 โรงเรียน จำนวน 276 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมในการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนทั้ง 4 ด้าน คือ การจัดองค์กรบริหาร การเรียนการสอนในชั้นเรียน การจัดกิจกรรมนอกห้องเรียน และการจัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษา มีความสำคัญในระดับมากทุกกิจกรรม โดยการจัดกิจกรรมนอกห้องเรียนมีค่ามากที่สุด โดยกิจกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีคณะกรรมการนักเรียนโดยการเลือกตั้ง ปลุกฝังให้นักเรียนนึกถึงประโยชน์ส่วนรวม ฝึกนักเรียนให้มีวินัยในตนเอง เสริมสร้างความสามัคคีในหมู่ นักเรียน ฝึกการรู้จักเข้าคิว ฝึกนักเรียนให้มีความรับผิดชอบ ปลุกฝังความภูมิใจในความเป็นไทย ส่งเสริมการมีน้ำใจต่อกันและกัน ฝึกนักเรียนให้รู้จักทำงานเป็นกลุ่ม และฝึกนักเรียนให้รู้จักให้เกียรติซึ่งกันและกัน ส่วนเพศ อายุและวุฒิการศึกษาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเว้น จำแนกตามภูมิภาคที่ตั้งโรงเรียน จะมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ 2 ด้าน คือ การจัดองค์กรบริหาร และการจัดกิจกรรมนอกห้องเรียน

สรุปการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องของจำแนกเป็นตัวแปรตามและตัวแปรอิสระที่ใช้ศึกษา

ผู้วิจัย/ ปีที่ ศึกษา	ตัวแปร ตาม	ตัวแปรอิสระ																																				
		เพศ	ระดับการศึกษา	อายุ	ปีที่สมัคร/ชั้นปี	ที่อยู่อาศัย/ที่พัก	ค่าใช้จ่ายประจำ	อาชีพบิดา-มารดา	วุฒิก่อนเข้าศึกษา	ความรู้	ความสำนึก	ภูมิถำนา	ประเภทบุคคลที่พัก	รายได้ของครอบครัว	สาขาวิชา	การเป็นสมาชิกกลุ่ม	บิดา-มารดาให้แสดงความคิด	ครูให้แสดงความความคิดเห็น	รุ่นพี่ให้แสดงความความคิดเห็น	การเปิดรับสื่อ	สถานภาพ	ลักษณะพื้นที่	เทศบาล	ภาวะผู้นำ	ผลสัมฤทธิ์ทางโรงเรียน	การใช้เวลาว่าง	วิธีการสอน	สื่อการเรียน	สภยากรบ	การอบรมแลกเปลี่ยนดู	ประสบการณ์การทำงาน	พื้นที่	ขนาดโรงเรียน	ขนาดพื้นที่				
ชัยวัฒน์ (2522)	การมี	/	/																																			
มานะศรี (2523)	ส่วนร่วมทาง การเมือง	/		/	/	/	/	/	/	/																												
เสนห์ (2524)			/																	/																		
พงษ์ศรี (2532)	การมี ส่วนร่วมทาง การเมืองและ การเปิดรับ ข่าวสาร การเมือง	/	/											/																								
จตุรงค์ (2533)	การมี ส่วนร่วมทาง การเมือง	/	/	/									/																					/				

ผู้วิจัย/ ปีที่ ศึกษา	ตัวแปร ตาม	ตัวแปรอิสระ																																		
		เพศ	ระดับการศึกษา	อายุ	ปีที่สมัคร/ชั้นปี	ที่อยู่อาศัย/ที่พัก	ค่าใช้จ่ายประจำ	อาชีพบิดา-มารดา	วุฒิก่อนเข้าศึกษา	ความรู้	ความถนัด	ภูมิถนัด	ประเภทบุคคลที่พัก	รายได้ของครอบครัว	สาขาวิชา	การเป็นสมาชิกกลุ่ม	บิดา-มารดาได้แสดงความคิด	ครูให้แสดงความความคิดเห็น	รุ่นพี่ให้แสดงความความคิดเห็น	การเปิดรับสื่อ	สถานภาพ	ลักษณะพื้นที่	ศาสนา	ภาวะผู้นำ	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	การใช้เวลาว่าง	วิธีการสอน	สื่อการเรียน	บรรยากาศ	การอบรมเลี้ยงดู	ประสบการณ์การทำงาน	อาชีพ	ขนาดโรงเรียน	บุคลิกภาพ		
อภิวุฒิ (2535)	วัฒนธรรม แบบมี ส่วนร่วม	/		/	/			/			/	/	/	/	/	/	/	/																		
เกรียงไกร (2536)	การมี ส่วนร่วมทาง			/							/													/												
ฐิติกานต์ (2537)	การเมือง	/				/	/				/	/	/	/					/	/	/															
อุษา (2540)	พฤติกรรม การมี	/		/	/			/					/						/	/											/					
จันทิมา (2542)	ส่วนร่วมทาง การเมือง	/		/									/						/																	
Rothacker (1985)		/	/	/									/								/										/					

ผู้วิจัย/ ปี ค.ศ.	ตัวแปรตาม	ตัวแปรอิสระ																																	
		เพศ	ระดับการศึกษา	อายุ	ปีที่สมัคร/ชั้นปีที่อยู่อาศัย/ที่พัก	ค่าใช้จ่ายประจำ	อาชีพบิดา-มารดา	วุฒิก่อนเข้าศึกษา	ความรู้	ความถนัด	ภูมิถนัด	ประเภทบุคคลที่พัก	รายได้ของครอบครัว	สาขาวิชา	การเป็นสมาชิกกลุ่ม	บิดา-มารดาให้แสดงความคิด	ครูให้แสดงความคิดเห็น	รุ่นพี่ให้แสดงความคิดเห็น	การเปิดรับสื่อ	สถานภาพ	ลักษณะพื้นที่	ศาสนา	ภาวะผู้นำ	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	การใช้เวลาว่าง	วิธีการสอน	สื่อการเรียน	บรรยากาศ	การอบรมเลี้ยงดู	ประสบการณ์การทำงาน	อาชีพ	ขนาดโรงเรียน	มูลนิธิ		
Hofmann (1989)	กิจกรรมทาง การเมืองและ ความต้องการ ในประเด็น กฎหมาย		/	/								/																							
Leonard (1994)	การมีส่วนร่วมทาง การเมืองและ ความคาดหวัง ทางการเมือง		/											/						/															
Reagan (1981)	กิจกรรมทาง การเมือง		/		/														/																

ผู้วิจัย/ ปีที่ ศึกษา	ตัวแปร ตาม	ตัวแปรอิสระ																																			
		เพศ	ระดับการศึกษา	อายุ	ปีที่สมัคร/ชั้นปี	ที่อยู่อาศัย/ที่พัก	ค่าใช้จ่ายประจำ	อาชีพบิดา-มารดา	วุฒิก่อนเข้าศึกษา	ความรู้	ความสามัคคี	ภูมิฐานะ	ประเภทบุคคลที่หัก	รายได้ของครอบครัว	สาขาวิชา	การเป็นสมาชิกกลุ่ม	บิดามารดาให้แสดงความคิด	ครูให้แสดงความคิดเห็น	รุ่นพี่ให้แสดงความคิดเห็น	การเปิดรับสื่อ	สถานภาพ	ลักษณะพื้นที่	ศาสนา	ภาวะผู้นำ	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	การใช้เวลาว่าง	วิธีการสอน	สื่อการเรียนรู้	บรรยากาศ	การอบรมเลี้ยงดู	ประสบการณ์การทำงาน	อาชีพ	ขนาดโรงเรียน	บุคลิกภาพ			
Guo (1996)	การมีส่วนร่วมทาง การเมือง																			/																	
เกษมสุข (2534)	ความสำเร็จ ในการจัด กิจกรรมเพื่อ พัฒนา ประชากรป่าโดย ในโรงเรียน	/	/	/				/																					/			/					
คุณณี (2539)	ค่านิยมและ วิถีชีวิต ประชากรป่าโดย	/	/	/			/			/	/	/	/								/		/	/	/	/	/	/									
พัชรวิ (2539)	วิถีชีวิต ประชากรป่าโดย	/					/			/	/		/	/					/			/		/			/	/								/	

ผู้วิจัย/ ปีที่ ศึกษา	ตัวแปร ตาม	ตัวแปรอิสระ																																			
		เพศ	ระดับการศึกษา	อายุ	ปีที่สมัคร/ชั้นปี	ที่อยู่อาศัย/ที่พัก	ค่าใช้จ่ายประจำ	อาชีพบิดา-มารดา	วัดก่อนเข้าศึกษา	ความรู้	ความสำนึก	ภูมิปัญญา	ประเภทบุคคลที่พัก	รายได้ของครอบครัว	สาขาวิชา	การเป็นสมาชิกกลุ่ม	บิดา-มารดาให้แสดงความคิด	ครูให้แสดงความคิดเห็น	รุ่นพี่ให้แสดงความคิดเห็น	การเปิดรับสื่อ	สถานภาพ	ลักษณะพื้นที่	ศาสนา	ภาวะผู้นำ	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	การใช้เวลาว่าง	วิธีการสอน	สื่อการเรียน	บรรยากาศ	การอบรมเลี้ยงดู	ประสบการณ์การทำงาน	อาชีพ	ขนาดโรงเรียน	บุคลิกภาพ			
อัจฉรา มณี (2539)	การมีส่วนร่วมส่ง เสริมการ ปกครอง ระบอบ ประชาธิปไตย	/		/	/				/				/							/																	
มลลิสตา (2540)	พฤติกรรม ประชาธิปไตย	/					/													/									/								
วีรพรรณ (2542)	ความคิดเห็น เกี่ยวกับการ จัดกิจกรรม ประชาธิปไตย	/		/			/			/																											

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตยของนักศึกษาพยาบาลนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ พบว่า ยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตยของนักศึกษาพยาบาลโดยตรง ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการศึกษากับประชาชนทั่วไป รวมทั้งนิสิตนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยตัวแปรด้านปัจจัยส่วนบุคคลที่มีการศึกษามากที่สุดคือ เพศ อายุ อาชีพของบิดา - มารดา ระดับการศึกษา รายได้ของครอบครัวและสาขาวิชา เป็นต้น และพบว่าตัวแปรเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย นอกจากนี้การรับสื่อเป็นตัวแปรที่มีการศึกษาค่อนข้างมากด้วย และพบว่ามี ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย สอดคล้องกับแนวคิดของ Milbrath and Goel (1977) และจากการศึกษางานวิจัยของนักวิชาการหลายท่าน พบว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคมหรือสังคมประคองทางการเมือง มีความจำเป็นต้องเริ่มจากสถาบันการศึกษา ในการจัดสภาพแวดล้อมในสถาบันที่เอื้อต่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของนักศึกษารวมทั้งการปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย

สำหรับในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ยึดกรอบแนวคิดของ Milbrath and Goel (1977) ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมืองนี้เป็นตัวชี้วัดอย่างหนึ่งของการปกครองระบอบประชาธิปไตย (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2538) และสอดคล้องกับที่ Almond and Verba (1965) ได้กล่าวถึงการกำหนดรูปแบบวิถีชีวิตประชาธิปไตย มี 3 รูปแบบ และรูปแบบหนึ่งคือวิถีการมีส่วนร่วม ซึ่งบุคคลต้องมีความเข้าใจในระบบการเมืองทั่วไป มีการรับรู้ต่อโครงสร้างและการบริหารทางการเมือง ตลอดจนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง จากแนวคิดของ Milbrath and Goel (1977) กล่าวว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย มี 2 ประการ คือ ปัจจัยด้านสิ่งเร้าจากสิ่งแวดล้อม และปัจจัยส่วนบุคคล ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตยของนักศึกษาพยาบาล คือ จำนวนปีที่ศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมการรับสื่อ ภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล และสภาพแวดล้อมของสถาบัน ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานว่าตัวแปรเหล่านี้ น่าจะมีความสัมพันธ์และสามารถทำนายการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตยในรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาพยาบาลด้วย

กรอบแนวคิดการวิจัย

